

Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumista koskevien säännösten uudistamiseksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan uudistettaviksi rikoslakiin, rikoslain voimaannpanemisesta annettuun asetukseen sekä poliisilakiin sisältyvät yleiset toimenpiteistä luopumista koskevat säännökset. Nuorista rikoksentekijöistä annetussa laissa olevat säännökset syyttämättä ja tuomitsematta jättämisestä kumottaisiin. Nuoria koskevat säännökset siirrettäisiin yleisten säännösten yhteyteen rikoslakiin ja rikoslain voimaannpanemisesta annettuun asetukseen. Uudistuksella ei puututtaisi muissa laeissa oleviin toimenpiteistä luopumista koskeviin säännöksiin.

Uudistuksella laajennettaisiin erityisesti syyttäjän mahdollisuuksia jättää syyte nostamatta tai ajamatta. Samalla syyttämättä jättämisen edellytyksistä ja menettelytavoista säädettäisiin aikaisempaa yksityiskohtaisemmin. Ehdotuksen mukaan syyte voitaisiin jättää ajamatta rikoksen vähäisyyden, rikoksentekijän nuoruuden tai seuraamusten kohtuuttomuuden tai tarkoituksettomuuden perusteella sekä eräissä rikosten yhtymistilanteissa. Lakiin tulisivat lisäksi säännökset päätöksen tiedoksiannosta ja

päätöksen peruuttamisesta sekä syyttäjän mahdollisuudesta antaa rikokseen syyllistyneelle huomautus.

Myös tuomitsematta jättämisen perusteista säädettäisiin aikaisempaa yksityiskohtaisemmin. Tuomioistuimien voisi jättää rangaistuksen tuomitsematta suurin piirtein samoilla perusteilla kuin millä syyte voidaan jättää ajamatta. Tuomioistuimen harkintavalta asiassa olisi kuitenkin laajempi.

Poliisilain ilmoittamatta jättämistä koskevan säännöksen uudistamisella pyritään lähinnä saattamaan lain sanamuoto yhteismitalliseksi syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä koskevien säännösten kanssa. Vallitsevaan käytäntöön ei ehdoteta muutoksia. Uutta sääntelyä kuitenkin olisi, että poliisimies voisi toimenpiteistä luopumisen yhteydessä antaa rikkomukseen syyllistyneelle huomautuksen.

Ehdotetut lainmuutokset on tarkoitettu tulemaan voimaan noin yhden vuoden kuluttua sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	3	1.2. Asetus rikoslain voimaannapemisesta	13
1. Nykyinen tilanne	3	1.2.1. Syyttämättä jättämisen perusteet ...	13
1.1. Säännökset ilmoittamatta, syyttämättä ja tuomitsematta jättämisestä	3	1.2.2. Syyttämättä jättämistä koskevat menettelysäännökset	17
1.2. Käytäntö	3	1.3. Rikoslaki	18
2. Toimenpiteistä luopuminen muissa Pohjois- maissa	4	1.4. Laki nuorista rikoksenteijöistä	22
2.1. Säännökset	4	2. Voimaantulo	22
2.2. Käytäntö	6	LAKITEKSTIT	22
3. Uudistuksen lähtökohdat	6	1. Laki poliisilain 14 §:n muuttamisesta	22
3.1. Toimenpiteistä luopumista koskevan säännösten tavoitteet	6	2. Laki rikoslain voimaannapemisesta annetun asetuksen muuttamisesta	23
3.2. Toimenpiteistä luopumista koskevat sään- nökset	7	3. Laki rikoslain 3 luvun 5 §:n muuttamisesta	24
3.3. Erityisesti syyttämättä jättämisestä	8	4. Laki nuorista rikoksenteijöistä annetun lain eräiden säännösten kumoamisesta	24
3.4. Säännösten suhde muuhun lainsäädän- töön	10	LIITE	25
4. Esityksen valmistelu	10	Rinnakkaistekstit	25
5. Esityksen taloudelliset vaikutukset	11	1. Laki poliisilain 14 §:n muuttamisesta	25
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	11	2. Laki rikoslain voimaannapemisesta annetun asetuksen muuttamisesta	26
1. Lakiehdotusten perustelut	11	3. Laki rikoslain 3 luvun 5 §:n muuttamisesta	27
1.1. Poliisilaki	11	4. Laki nuorista rikoksenteijöistä annetun lain eräiden säännösten kumoamisesta	28

YLEISPERUSTELUT

1. Nykyinen tilanne

1.1. Säännökset ilmoittamatta, syyttämättä ja tuomitsematta jättämisestä

Toimenpiteistä luopumiseen oikeuttavat säännökset koskevat Suomen rikosoikeudellisessa järjestelmässä kolmea eri vaihetta: ilmoittamatta, syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä. Ilmoittamatta jättämisen yleissäännös on poliisilain (84/66) 14 §:n 2 momentissa, syyttämättä jättämisen rikoslain voimaantulamisesta annetun asetuksen 15 §:n 2 momentissa (197/66) ja tuomitsematta jättämisen rikoslain 3 luvun 5 §:n 3 momentissa (498/72).

Edellisten ohella rikoslakiin sisältyy eräitä säännöksiä, jotka koskevat tiettyjen rikosten tuomitsematta jättämistä, kuten rikoslain 35 luvun 3 §:n 2 momentin säännös vähäistä vahinkoa aiheuttaneen, vain yksityisen oikeutta loukanneen vahingonteon tuomitsematta jättämisestä. Näiden säännösten merkitys on käytännössä vähäinen.

Edellä mainitut yleiset säännökset rajoittavat toimenpiteistä luopumisen soveltamisalan vähäpätöisiin rikoksiin. Lisäksi vaaditaan, että teko on johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä eikä yleinen etu vaadi kyseistä toimenpidettä. Soveltamisala on täten rajattu melko ahtaaksi. Se on määritelty osittain rikoksen yleisen lievyyden, osittain asianomaisessa tapauksessa ilmenevien lieventävien asianhaarojen perusteella. Poliisin oikeus ilmoittamatta jättämiseen, syyttäjän oikeus syyttämättä jättämiseen ja tuomioistuimen oikeus tuomitsematta jättämiseen on laissa määritelty yhtä laajoiksi. Ilmoittamatta jättämisen osalta vaaditaan lisäksi, ettei asianomistajalla ole asiassa vaatimuksia. Toimenpiteistä luopuminen tapahtuu kaikissa näissä tapauksissa ilman mitään erityisiä ehtoja. Se voi koskea ainoastaan rangaistuksia, ei muita toimenpiteitä.

Eriluonteisia kuin edellä luetellut ovat — jo huomattavasti aikaisemmin Suomen lainsäädäntöön liitetyt — nuoria rikoksenteijöitä koskevat syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä tarkoittavat erityissäännökset. Ne sisältyvät nuorista rikoksenteijöistä annetun lain (262/40) 2—5 §:ään. Säännösten tarkoituksena on siirtää rikoksen tehneen nuoren käsittely rikosoikeudellisesta järjestelmästä sosiaalihuollon piiriin. Tämän vuoksi syyttäjän ja tuomioistuimen on ilmoitettava päätöksestään asianomaisille lastensuojeluviranomaisille. Niiden asiana on tämän jälkeen itsenäisesti harkita, mihin toimenpiteisiin on aihetta ryhtyä tapahtuneen rikoksen ja mahdollisten muiden huollon tarvetta osoittavien seikkojen perusteella. Säännökset koskevat ainoastaan 18 vuotta nuorempina rikoksen tehneitä. Syyttämättä tai tuomitsematta jättämisen päätarkoituksena on näissä tapauksissa rangaistuksen vaihtaminen nuoren rikoksenteijän kannalta tarkoituksenmukaisempaan toimenpiteeseen.

Toimenpiteistä luopumista koskevia säännöksiä on lisäksi useissa muissa laeissa. Niistä selvästi tärkein on tieliikennelain (267/81) 104 §:n säännös, jonka mukaan vähäisestä liikennerikoksesta voidaan jättää tuomitsematta, syyttämättä ja ilmoittamatta syytteeseen. Muita tällaisia säännöksiä on esimerkiksi alkoholiain 85 §:n 5 momentissa (252/87), ennakkopöytälain 63 §:n 2 momentissa (555/79) ja työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetun lain 18 §:n 2 momentissa (556/79). Näidenkin lakien säännökset rajaavat toimenpiteistä luopumisen vähäisiin rikoksiin.

1.2. Käytäntö

Poliisin ilmoittamattajättämiskäytäntöä kuvaavia tietoja on saatavissa sisäasiainministeriön vuoden 1985 alusta lähtien kokoamasta työajankäytön seurantalilastosta. Työajankäytön seurannassa ilmoittamatta jättämiset on

kirjattu poliisin antamiksi huomautuksiksi, joita on tilaston mukaan ollut runsaasti, noin 700 000 vuodessa. Huomautuksista noin kaksi kolmannesta on annettu tieliikennelain 104 §:n 2 momentin ja loput poliisilain 14 §:n 2 momentin nojalla. Edellä mainittua poliisilain säännöstä on käytännöstä saatujen tietojen mukaan sovellettu lähinnä järjestyssääntöjen rikkomisiin.

Syyttämättä ja tuomitsematta jättäminen ei ole ollut Suomessa kovin yleistä. Viime aikoina on vuodessa tehty runsaat 2 000 päätöstä syyttämättä jättämisestä ja vajaat 2 000 päätöstä tuomitsematta jättämisestä. Vuosittaiset määrät ovat pysyneet melko samoina. Luvut tarkoittavat päätöksiä, jotka perustuvat edellä selostettuihin säännöksiin. Niihin eivät kuulu esimerkiksi syyttäjän päätös jättää syyte ajamatta puuttuvan näytön vuoksi, tai tuomioistuimen päätös syytteen hylkäämisestä.

Seuraavissa asetelmissa on tietoja syyttämättä ja tuomitsematta jättämisestä 1980-luvulla.

Syyttämättä jättäminen eri lainkohtien perusteella

Vuosi	RVA 15 § 2	NuorRikL 2 § 1	TLL 104 § 1	Yhteensä
1980	1 587	105	1 179	2 871
1981	1 483	116	1 011	2 610
1982	1 350	114	840	2 304
1983	1 433	90	778	2 301
1984	1 468	96	723	2 287
1985	1 571	110	699	2 380
1986	1 696	136	719	2 551

RVA = asetus rikoslain voimaannapamisesta
NuorRikL = laki nuorista rikoksentehtävistä
TLL = tieliikennelaki

Nuorten syyttämättä jättämisen perusteena on käytetty useammin rikoslain voimaannapamisesta annetun asetuksen yleissäännöstä kuin nuoria rikoksentehtäviä koskevaa erityissäännöstä. Tämä käytäntö vastaa oikeuskanslerin syyttäjille antamaa ohjetta, jonka mukaan ensisijaisesti on sovellettava mainittua yleissäännöstä silloin, kun sekä yleissäännös että nuoria koskeva erityissäännös soveltuisivat tapaukseen.

Tuomitsematta jättäminen eri lainkohtien perusteella

Vuosi	RL 3 luku 5 § 3	NuorRikL 3 §	TLL 104 § 1	Yhteensä
1980	529	1 236	277	2 042
1981	488	1 000	379	1 867
1982	540	1 022	363	1 925
1983	533	974	321	1 828
1984	522	1 005	327	1 854
1985	437	1 031	260	1 728
1986	451	1 019	251	1 721

RL = rikoslaki

Rikoslain yleissäännös on käytännössä jäännyt vain poikkeustapauksia varten. Nuoria rikoksentehtäviä koskevassa laissa olevia säännöksiä käytetään sen sijaan melko runsaasti ottaen huomioon sen, että niitä voidaan soveltaa vain alle 18-vuotiaiden tekemiin rikoksiin. Säännösten soveltamiskäytännössä on toisaalta selviä tuomioistuinkohtaisia eroja. Saatavilla olevien selvitysten mukaan osa tuomioistuinta on soveltanut säännöksiä 30 %:ssa tapauksista, joissa on suoritettu henkilötutkinta, kun taas osassa tuomioistuinta vastaava luku on ollut 1—3 %.

2. Toimenpiteistä luopuminen muissa Pohjoismaissa

2.1. Säännökset

Ruotsissa poliisimies voi jättää ilmoittamatta vähäisistä rikoksista esimiehelleen tai syyttäjälle ja antaa rikkomuksen tehneelle huomautuksen. Näin voidaan menetellä, jos on ilmeistä, että rikkomuksesta ei tulisi muuta seuraamusta kuin sakkoa ja rikos on olosuhteisiin nähden vähäinen (polisförordning kap 5 § 5).

Ruotsin oikeudenkäymiskaaren mukaan syyttäjä voi päättää, ettei esitutkintaa aloiteta tai että se keskeytetään. Jos kysymyksessä olevasta rikoksesta olisi odotettavissa enintään sakkoa, riittää rajoitusperusteeksi pelkästään rikosprosessin kalleus. Syyttäjä voi päättää esitutkinnan rajoittamisesta myös sillä perusteella, että asiasta tultaisiin joka tapauksessa myöhemmin antamaan syyttämättä jättämispäätös (rättegångsbalk kap 23 § 4 a st 3).

Vaikka Ruotsissa, niin kuin Suomessaakin, syyttämissäännöstö rakentuu legaliteetti- eli syytepakkoperiaatteen varaan, tästä periaat-

teesta on tehty Ruotsissa laajoja poikkeuksia. Nykyinen laki on vuodelta 1985. Syyttämättä jättämisen yleisenä edellytyksenä on, ettei mikään olennainen yleinen tai yksityinen etu syrjäydy sen takia. Lisäperusteena vaaditaan jokin seuraavista: rikoksesta ei tulisi muuta seuraamusta kuin sakkoa; rikoksesta annettaisiin ehdollinen tuomio ja syyttämättä jättämiseen on erityisiä syitä; epäilty on tehnyt muun rikoksen, josta tuomittava rangaistus riittää tästäkin rikoksesta tulevaksi seuraamukseksi; rikos on ilmeisesti tapahtunut sellaisen sielullisesti poikkeavan tilan vallitessa, että kysymyksen tulee psyykkisesti sairaille tarkoitettu erityinen hoito. Tämän lisäksi syyttämättä jättäminen voi tulla kysymykseen myös siinä tapauksessa, ettei erityisistä syistä rangaistusta ilmeisesti tarvita estämään rikoksentehtäjiä uudesta rikollisuudesta eikä olosuhteisiin nähden muutenkaan ole syytä syytteen nostamiseen (rättegångsbalk kap 20 § 7 st 2).

Edellä selostetun yleissäännöksen lisäksi Ruotsissa syyttämättä jättäminen on mahdollista vielä nuoruuden perusteella. Tällöin edellytykset ovat yleisiä edellytyksiä väljemmät. Nämä säännökset ovat niin ikään vuodelta 1985 (lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare § 1 st 2). Jos rikoksen on tehnyt alle 18-vuotias, voidaan syyte jättää nostamatta, jos nuorelle järjestetään hänelle paremmin soveltuva suojelu- tai avustustoimenpide tai jos rikos ilmeisesti on johtunut ajatteleamattomuudesta tai harkitsemattomuudesta. Nuorta koskeva päätös on mainitun lain mukaan ilmoitettava sosiaaliviranomaisille, jos jotakin toimenpidettä niiden taholta edellytetään.

Tuomitsematta jättäminen on Ruotsin rikoslain mukaan mahdollista, jos erityisten seikkojen vuoksi on ilmeistä, että seuraamus ei ole tarpeen (brottsbalk kap 33 § 4).

Norjassa poliisi jättää vuodelta 1983 olevan rikoslakikomission mietinnön (Norges offentlige utredning 1983:57) mukaan vuosittain suuren määrän vähäisiä rikoksia ilmoittamatta esimiehelleen. Vain joillakin aloilla, kuten liikennerikosasioissa, menettely perustuu annettuihin yleisohjeisiin. Muilta osin se nojautuu vakiintuneeseen käytäntöön. Mietinnössä on ehdotettu, että ilmoittamatta jättämisestä sädetäisiin Suomen ja Ruotsin tapaan laissa.

Norjan rikosprosessilain mukaan päätös syyttämättä jättämisestä voidaan tehdä yleisen opportunititeetti- eli syyteharkintaperiaatteen mukaisen yleissäännöksen perusteella taikka

konkurrenssitapauksissa (straffeprosessloven § 69—70). Jos rikoksentehtäjiä on alle 18-vuotias, syyttäjä voi lastensuojelulain nojalla syytteen nostamisen sijasta siirtää asian käsittelyn lastensuojeluviranomaisille (barnevernsloven § 57). Tällaista siirtoa ei tosin muodollisesti lasketa syyttämättä jättämiseksi.

Yleinen opportunititeetti-periaatteen ilmaiseva säännös antaa syyttäjälle oikeuden luopua syytteen nostamisesta, kun tähän on erityisiä syitä ja syyttäjä kokonaisarvioinnin perusteella katsoo, että luopuminen on perusteltua. Erityiset syyt voivat liittyä sekä rikoksen objektiiviseen että subjektiiviseen puoleen. Syyttäjän suorittamassa kokonaisharkinnassa voidaan ottaa huomioon sellaisia seikkoja kuin rikoksentehtäjän nuoruus tai korkea ikä, hänen aikaisemmat olosuhteensa, mahdolliset sairaudet, rikoksen motiivit ja syyksiluettavuuden aste. Edelleen päätökseen voi vaikuttaa rikoksen uhrin etu siitä, ettei asiaa saateta oikeuteen, rikoksen jälkeiset tapahtumat, kuten rikoksentehtäjän katumus tai pyrkimys hyvittää tekonsa, ja prosessitaloudellisena syynä oikeudenkäynnin arvioitu kalleus suhteessa asian laatuun.

Norjan järjestelmä eroaa Ruotsin järjestelmästä siinä, että Norjassa on mahdollista käyttää ehdollista syyttestä luopumista. Tällöin päätökseen kuuluu koetus aika ja siihen voidaan liittää erityisiä ehtoja. Päätös mahdollisine ehtoineen on annettujen ohjeiden mukaan suullisesti ja kirjallisesti ilmoitettava asianomaiselle, jolle samalla annetaan olosuhteisiin soveltuva varoitus (påtaleinstruksen § 18—3).

Norjassa ei ole yleistä tuomitsematta jättämistä koskevaa säännöstä. Tuomioistuimella on kuitenkin eräissä erityistapauksissa mahdollisuus rangaistuksesta luopumiseen. Lisäksi alle 18-vuotias voidaan rikoslain mukaan jättää tuomitsematta rangaistukseen ja siirtää asia lastensuojeluviranomaisille suojelutoimenpiteitä varten (straffeloven § 55).

Tanskassa ei ole laintasoisia säännöksiä ilmoittamatta jättämisestä.

Tanskassa syyttämättä jättäminen perustuu opportunititeetti- eli syyteharkintaperiaatteen. Periaatteessa syyttämättä jättäminen tulee oikeudenkäyntilakiin sisältyvien määräysten perusteella kysymykseen erityisen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdystä rikoksesta silloin kun tästä ei ole haittaa julkiselle edulle. Lisäksi laissa on yksityiskohtaisempiakin säännöksiä (retsplejelov § 723).

Syyttämättä jättäminen voi Tanskassa, samoin kuin Norjassa, olla ehdoton tai ehdollinen. Eräs tällainen ehto on alle 18-vuotiaiden osalta se, että heille järjestetään sosiaalihuollon toimenpiteitä. Ehdollinen syyttämättä jättäminen siihen kuuluvine erityisehtoineen on vahvistettava tuomioistuimessa (retsplejelov § 723 a).

Tanskan rikoslaissa ei ole tuomitsematta jättämistä koskevaa yleissäännöstä. Tuomitsematta jättäminen voi kuitenkin tulla kysymykseen lukuisten erillisten säännösten perusteella. Tuomitsematta jättämisen perusteena voi olla esimerkiksi alle 18 vuoden ikä rikoksen tekoheikellä, anteeksi annettava tietämättömyys lain sisällöstä tai uhrin voimakas provokaatio, jos olosuhteet ovat muutenkin lieventävät (borgerlig straffelov § 84—85).

2.2. Käytäntö

Saatavissa olevat tiedot muissa Pohjoismaissa noudatetusta ilmoittamattajättämiskäytännöstä ovat hajanaisia, koska siitä ei ilmeisesti yleensä pidetä tilastoja. Vuosittaisessa Tanskan poliisin toimintakertomuksessa on esitetty arvio, että poliisi antaa noin 300 000 liikenneriikoksesta huomautuksen ryhtymättä muihin toimenpiteisiin.

Oikeustilastojen vertailu osoittaa, että syyttämättä jättämisellä on muissa Pohjoismaissa aivan erilainen asema kuin Suomessa. Niinpä esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa jätetään syyttämättä noin 20—25 prosenttia kaikista rikoksista, kun Suomessa vastaava osuus on 2—3 prosenttia. Eniten syyttämättä jättämistä käytetään Ruotsissa, missä näitä päätöksiä on 1980-luvulla ollut 20 000—23 000 vuodessa. Ruotsissa kolmannes syyttämättä jätetyistä on alle 18-vuotiaita, kun Suomessa tämän ikäisten osuus on noin kymmenesosa. Ruotsissa 15—17-vuotiaiden ikäryhmässä syyttämättä jättämispäätöksiä annetaan kolminkertainen määrä verrattuna tuomioistuinten tuomitsemien rangaistusten lukumäärään.

Koska syyttäjän oikeus jättää syyte nostamatta on muissa Pohjoismaissa laaja, ei tuomitsemattajättämissäännösten soveltamiseen ole usein tarvetta. Tällaisia tuomioistuimen päätöksiä onkin annettu kussakin maassa vain muutamia kymmeniä vuodessa.

3. Uudistuksen lähtökohdat

3.1. Toimenpiteistä luopumista koskevan säännösten tavoitteet

Toimenpiteistä luopumista koskevat säännökset ovat tarpeen useastakin syystä. Ne ovat tärkeä varaventiili, jolla vältetään yksittäistapauksissa kohtuuttomilta tuntuvat ratkaisut. Lainsäädännössä ei voida etukäteen ottaa huomioon kaikkia sellaisia tilanteita, joihin liittyvän poikkeuksellisen syyn vuoksi rangaistus vaikuttaisi kohtuuttomalta tai tarkoituksettomalta. Mahdollisuutta luopua toimenpiteistä tarvitaankin seuraamusjärjestelmän kohtuullistajana. Tällaisiin tapauksiin on Suomessa, toisin kuin muissa Pohjoismaissa, ollut erityisen vaikea soveltaa laissa nykyisin olevia säännöksiä, koska ne ovat kirjoitustapansa perusteella nimenomaisesti rajoittuneet koskemaan ainoastaan vähäpätöisiä rikoksia.

Toisinaan jokin muu virallisen kontrollin muoto olisi selvästi syytteen nostamista tarkoituksenmukaisempi. Tämä koskee ennen kaikkea niitä, jotka ovat tehneet rikoksen alle 18-vuotiaana ja joiden osalta lastensuojeluviranomaisilla saattaa olla käytettävissään rangaistusta sopivampia toimenpiteitä. Nykyisen lain mukaan erityisesti mahdollisuus syyttämättä jättämiseen on tällaisessakin tapauksessa sangen suppea laissa olevien, asianomaisen rikoksen enimmäisrangaistusta koskevien rajoitusten johdosta.

Toimenpiteistä luopuminen on myös tarkoituksenmukainen keino porrastaa rangaistusjärjestelmää. Tämä koskee erityisesti nuoria. Osa rikollisuudesta on nuoruuteen liittyvä ilmiö, joka, vaikka olisi tiettyä ikäkautena runsastakin, usein menee itsestään ohi. Silloin seuraamusjärjestelmässä pitää olla riittävästi vaihtoehtoja, ettei heti jouduttaisi turvautumaan ankarimpaan ja yleensä myös haitallisimpaan seuraamukseen. Ehdoton vankeusrangaistus on tunnetusti nuorelle erityisen vahingollinen. Se haittaa nuoren persoonallisuuden kehittymistä ja vaikeuttaa hänen opiskeluaan ja työelämäänsä sijoittumistaan. Siksi nimenomaan nuoruusiän ehdottomia vankeusrangaistuksia pitäisi välttää niin pitkään kuin mahdollista. Tähän on mahdollisuus laajentamalla lievempien seuraamusten käyttöalaa nykyisestä.

Toimenpiteistä luopumista koskevien säännösten tueksi voidaan esittää myös tarve keskiä rikosoikeudellisen järjestelmän vaatimat

yhteiskunnan voimavarat parhaalla mahdollisella tavalla.

Rikosoikeudellisen järjestelmän voimavarojen tarkoituksenmukaiseen jakamiseen pyritään monin tavoin. Yksi keino on, että dekriminoidaan sellaiset teot, joiden rangaistavuus ei ole ehdottoman välttämätöntä, koska sosiaalinen kontrolli voidaan järjestää muillakin tavoin tai rangaistavuutta pidetään muusta syystä pikemminkin haitallisena kuin hyödyllisenä yhteiskunnan kannalta. Dekriminalisointia olisi käytettävä silloin kun on kysymys teoista, jotka — vaikka ne rikoslakiin sisältyisivätkin — kuitenkin yleensä katsottaisiin niin lieviksi, että ne käytännössä jätettäisiin useimmiten ilman toimenpiteitä.

Yhteiskunnan voimavaroja suunnataan tiettyihin tekoihin käytännössä myös siten, että viranomaiset joutuvat puuttuvien resurssien johdosta keskittämään valvontansa vakaviin ja vaarallisiin rikoksiin. Silloin lievien rikosten selvittäminen ja tutkinta jää olosuhteitten pakosta vähemmälle huomiolle. Tällaista valintaa joudutaan poliisin päivittäisessä työssä tekemään jatkuvasti, varsinkin suurissa kaupungeissa. Jos voimavaroja ei ole tarpeeksi, seurausena on erityisesti lievempien rikosten selvittämättä jääminen.

Myös toimenpiteistä luopuminen sisältää yhden mahdollisuuden yhteiskunnallisten voimavarojen keskittämiseksi. Jos vähäiset rikospaukset voidaan lain mukaan tarvittaessa jättää ilmoittamatta syytteen tai syyttämättä, voidaan voimavaroja vastaavasti enemmän suunnata törkeiden rikosten tutkimiseen ja niitä koskeviin oikeudenkäynteihin. Tähän suuntaan onkin kehitys kulkenut esimerkiksi muissa Pohjoismaissa, joiden järjestelmä on parhaiten Suomen järjestelmään verrattavissa.

Luopumalla toimenpiteistä voidaan yhteiskunnan voimavaroja säästää myös silloin, kun epäillyn todetaan tehneen useita, osittain myös aivan lieviä rikoksia. Syyttäminen näistä kaikista ei rikosprosessin tarkoituksenmukaisen kulun kannalta aina olisi aiheellista. Nykyinen syytepakkeriaate tekee kuitenkin joustavan käytännön näissä tapauksissa mahdolliseksi.

Vaikka syyttämättä jättämisen alaa on ilmeinen tarve laajentaa, ei poliisin käytäntöön jättää vähäiset rikkomukset vaille enempää toimia ole sinänsä tarpeen tehdä vastaavia muutoksia. Ehdotuksella ei pyritäkään muuttamaan nykykäytäntöä. Ehdotettaessa tässä yhteydessä myös poliisilain 14 § uudistettavaksi

pyritään ensi sijassa yksinkertaistamaan ja tämentämään nykyistä säännöstä.

3.2. Toimenpiteistä luopumista koskevat säännökset

Toimenpiteistä luopumista koskeva säännös-to palvelee useita eri tehtäviä. Syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen perusteista onkin tämän vuoksi säädettävä nykyistä yksityiskohtaisemmin. Säännöksissä tulee ottaa samanaikaisesti huomioon muun muassa voimavarojen järkevä kohdistaminen, nuorten erityisasema, seuraamusten yksittäistapauksellinen kohtuullistaminen, rangaistusjärjestelmän tuottamien haittojen minimointi sekä muiden kontrollijärjestelmien toiminta. Tämän mukaisesti lakiin ehdotetaan otettavaksi erilliset säännökset ilmoittamatta, syyttämättä ja tuomitsematta jättämisestä.

Ilmoittamatta jättämistä koskeva yleinen säännös sijoitettaisiin muutettavan poliisilain 14 §:n 2 ja 3 momenttiin. Poliisin toimivalta ilmoittamatta jättämisessä olisi suppeampi kuin syyttäjän toimivalta syyttämättä jättämisessä. Ilmoittamatta jättäminen perustuisi rikkomuksen vähäisyyteen. Lisäksi poliisilain 14 §:n 4 momentissa säädettäisiin, että sisäasiainministeriö antaa tarkemmat ohjeet ilmoittamatta jättämistä koskevan säännöksen soveltamisesta.

Syyttämättä jättämistä koskevat säännökset sijoitettaisiin rikoslain voimaannpanemisesta annettuun asetukseen, sen 15 §:n 2 momenttiin sekä uuteen 15 a—15 c §:ään. Syyttämättä jättäminen voisi lain mukaan perustua rikoksen vähäisyyteen, rikosentekijän nuoruuteen, seuraamusten kohtuuttomuuteen tai tarkoituksettomuuteen sekä rikosten yhtymistä eli konkurssia koskeviin tilanteisiin. Kustakin perusteesta, joista jäljempänä käytetään nimityksiä vähäisyys-, nuoruus-, kohtuus- ja konkurrensisiperuste, säädettäisiin omina lainkohtinaan. Lisäksi lakiin tulisi menettelytapoja koskevat säännökset.

Tuomitsematta jättämistä koskevat säännökset sijoitettaisiin nykyiseen rikoslain 3 luvun 5 §:ään sen 3 momenttiin sekä uuteen 4 momenttiin. Tuomitsematta jättäminen perustuisi suureksi osaksi samoihin syihin kuin syyttämättä jättäminen.

Uudistuksella kumottaisiin nuorista rikosentekijöistä annetun lain 2—5 §. Nuorten eri-

tyisasema säilyisi edelleen. Syyttämättä jättämisen osalta sitä jopa entisestään korostettaisiin. Nuoria koskevat säännökset siirrettäisiin yleisten toimenpiteistä luopumista koskevien säännösten yhteyteen ensi sijassa selkeyssyistä. Ratkaisu korostaa myös aikaisempaa paremmin ensin mainittujen läheistä yhteyttä yleisiin toimenpiteistä luopumista koskeviin säännöksiin.

Toimenpiteistä luopumisen säännönmukaisiin edellytyksiin ei enää sisältyisi nykyisiä viittauksia yleisen edun vaatimukseen. Yleinen etu on soveltamisohjeena tulkinnanvarainen ja monessa suhteessa epämääräinen. Se vaatii muun muassa, että rikoksenteikijät saatetaan vastuuseen teoistaan, mutta se vaatii myös, ettei järjestelmää aiheuttomasti kuormiteta pienillä rikkeillä, jolloin vakavammat rikokset ehkä jäävät vaille niiden edellyttämää huomiota. Yleinen etu on myös rangaistuksen yleisestävän vaikutuksen merkityksessä periaatteessa tärkeä kriminaalipoliittinen päätöksentekokriteeri. Koko rangaistusjärjestelmän käyttö perustuu uskoon sen yleisestävästä vaikutuksesta. Toisaalta tavallisissa rikosjutuissa annetuilla yksittäisillä päätöksillä ei ole erikseen mitattavissa tai edes arvioitavissa olevaa yleisestävää vaikutusta. Tästä vaikutuksesta voidaan puhua vasta, kun yksittäisistä ratkaisuista muodostuu käytäntöjä. Käytäntöjen ohjaaminen ja arviointi ei kuitenkaan ole yksittäisen lainsoveltajan vaan lainsäätäjän tehtävä. Lainsoveltajan tehtävänä on oikeusturvan antaminen. Tämä taas edellyttää selkeitä säännöksiä, joiden tulokinnasta ei pääse syntymään liiaksi toisistaan poikkeavia käsityksiä.

Yleistä etua koskevan edellytyksen jättämisen pois eräistä säännöksistä ei tarkoita, että nämä näkökohdat olisivat toimenpiteistä luopumisen perusteiden kannalta vailla merkitystä. Päinvastoin, lainsäätäjä on pyrkinyt muotoilemaan nuo perusteet juuri siten, kuin yleisen edun katsotaan vaativan. Juuri yleinen etu vaatii, että toimenpiteistä luopuminen rajoittuu ensisijaisesti vain vähäisiin rikoksiin. Poikkeuksellisuus- ja kohtuusperusteet taas rajavat menettelyn sellaisiin erikoistilanteisiin, joissa tapauskohtaiset erityispiirteet sallivat toimenpiteistä luopumisen ilman, että yleinen lainkuuliaisuus ja luottamus viranomais toimintojen tasapuolisuuteen tästä menettelystä kärsivät. Yleisen lainkuuliaisuuden ja yleisestävyyden intressien on perinteisesti katsottu joustavan keskimääräistä enemmän sovellettaessa

rangaistusjärjestelmää juuri nuoriin. Konkurenssiperusteella on vuorostaan varsin vähäinen vaikutus lopulliseen vastuun määrään. Tekijä tuomitaan näissä tapauksissa muutoinkin ehkä varsin tuntuvaankin rangaistukseen.

Tuomitsematta jättämisellä ei ole koko rangaistusjärjestelmän yleisestävän vaikutuksen kannalta olennaista merkitystä, sillä tapaukset jäänevät edelleenkin suhteellisen vähälukuisiksi. Nykyisestä selvästi laajennettavaksi kaavailtu syyttämättä jättäminen on tapausten lukumäärän osalta toisessa asemassa, mutta tällöinkin yksittäisellä päätöksellä jättää syyttämättä ei ole välitöntä vaikutusta yleisestävyyteen. Rangaistuksen yleisestävään vaikutukseen tulee kuitenkin kiinnittää huomiota laadittaessa yhtenäisen syyttämiskäytännön takaamiseksi tarpeellisia soveltamisohjeita. Tällöin tulisi varmistua muun muassa siitä, ettei syyttämättä jättämisestä muodostu missään rikostyyppissä sellaista rutiiniratkaisua, jonka rikosenteikijöiden voisi otaksua jo ennalta tiedostavan ja ottavan käyttäytymisessään huomioon.

3.3. Erityisesti syyttämättä jättämisestä

Toimenpiteistä luopumista koskevien säännösten tueksi esitettävät perusteet puoltavat myös syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen käyttöalan laajentamista nykyisestään. Tämä pätee erityisesti syyttämättä jättämiseen. Tuomitsematta jättämisen voi tapahtua vasta niin myöhäisessä vaiheessa, että oikeudenkäynnin edellyttämät voimavarat on jo jouduttu käyttämään. Syyttäjän ratkaisu tehdään säännönmukaisesti jo prosessin alkuvaiheessa, jolloin myös toimenpiteistä luopumisesta saatava voimavarojen säästö on suurin. Tästä huolimatta syyttäjällä on tietysti oikeus luopua toimenpiteistä myös oikeudenkäynnin jo alettua, mikäli asiassa ilmenee seikkoja, joiden perusteella syyttäjä olisi jo alun alkaen jättänyt syytteen nostamatta.

Syyttämättä jättämisen alan laajentamiseen liittyy eräitä ongelmia. Rikosten seuraamuksista ja tekijän syyllisyydestä päättäminen kuuluu periaatteessa tuomioistuimille. Seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen laajentaminen merkitsee siis tavallaan näitä asioita koskevan ratkaisuvallan siirtämistä tuomioistuimilta hallintoviranomaisille. Maaseudulla ja uusissa kaupungeissa tämä valta keskittyisi samojen viranomaisten käsiin, jotka vastaavat rikosten

esitutkinnasta. Jos syyttämättä jättämisen alaa halutaan huomattavasti laajentaa, on siksi vastaavasti parannettava oikeusturvajärjestelyjä. Tämä voidaan saada aikaan kirjoittamalla lakiin mahdollisimman selkeät syyttämättä jättämisen perusteet, antamalla syyttämättä jätetylle mahdollisuus saattaa asia tuomioistuinkäsittelyyn ja määrittelemällä, millä perusteilla päätös syyttämättä jättämisestä saadaan peruut-taa.

Yksi mahdollisuus oikeusturvan lisäämiseksi olisi syyttäjäviranomaisten toimivallan porrastaminen. Voitaisiin ajatella, että alisyyttäjän valta jättää syyttämättä olisi suppeampi kuin ylempien syyttäjien, tai että alisyyttäjän olisi alistettava tällainen päätös ylemmälle syyttäjäl-le. Tämä voisi myös lisätä syyttämättä jättä-misen painavuutta seuraamuksena. Toisaalta syyttämättä jätetylle taattava mahdollisuus saattaa asia tuomioistuinkäsittelyyn sekä ylempien syyttäjäviranomaisten alempiin kohdistama valvonta vähentävät tarvetta tällaisen por-rastuksen luomiseen.

Syyttäjä voi luopua enemmistä toimenpiteis-tä useasta eri syystä. Rikosta ei ehkä lainkaan ole tapahtunut, teko ei täytä rikoksen tunnus-merkistölle asetettavia edellytyksiä taikka ri-koheen sylliseksi epäillyn syllisyydestä ei ole riittävää näyttöä. Toiseksi on mahdollista luo-pua toimenpiteistä, vaikka teon tekijä on sel-villä ja teko täyttää riidattomasti rikoksen tunnusmerkistön. Näistä tilanteista käytetään usein kuitenkin samoja termejä. Syyttämättä jättäminen voi siis viitata toimenpiteistä luopu-miseen rikoksen vähäisyyden tai tekijän nuoruuden perusteella, samoin kuin syytteestä luopumiseen näytön puuttuessa. Koska eri tilan-teet on eroteltu syytelomakkeessa, ei syyttä-mättä jättämistä koskeva terminologinen epä-tarkkuus tuota käytännössä ongelmia.

Jollei toisin nimenomaan todeta, viittaa ter-mi "syyttämättä jättäminen" tässä esityksessä aina ratkaisuun, jossa esikysymyksenä on jo todettu henkilön syllistyneen rangaistavaan tekoon. Tuo teko on myös päätöksessä yksilöi-tävä ja luonnehdittava rikosoikeudellisesti. Syllisyyss toteamus edellyttää, että päätös syyt-tämättä jättämisestä voidaan tehdä vain silloin, kun syllisyydestä on riittävä näyttö. Suomessa on vakiintuneesti katsottu, että syytteen on perustuttava todennäköisiin syihin. Voidaan edellyttää, että syyttämättä jätettäessä näytön on oltava ainakin yhtä vahva kuin syytetä ajettaessa. Epäillyn suoranaista tunnustusta ei

kuitenkaan voida pitää syyttämättä jättämisen ehtona. Jos epäilty on mielestään syytön ja hän pitää sen vuoksi syyttäjän päätöstä virheellise-nä, hän voi ehdotuksen mukaan saattaa asian tuomioistuimen tutkittavaksi.

Asianomistajan suostumus ei olisi syyttämät-tä jättämisen ehtona. Syyttäjän tehtävä on valvoa yleistä etua ja hänen on voitava toimin-nassaan ottaa itsenäisesti huomioon syyttämät-tä jättämisen tavoitteet, kuten yhteiskunnan voimavarojen tarkoituksenmukaisen jakami-sen. Tätä päätöksentekoa ei voida asettaa riip-puvaiseksi asianomistajan mielipiteestä. Mo-nessa tapauksessa asianomistajaa, jota on joka tapauksessa jo kuultu esitutkinnassa, olisi myös vaikea tavoittaa suostumuksen saamiseksi.

Syyttämättä jättämistä koskeva päätös ei sinänsä rajoita asianomistajan oikeutta kan-teen nostamiseen, koska järjestelmäämme kuu-luu asianomistajan itsenäinen syyteoikeus. Täl-laisessa tapauksessa asianomistaja jää kuiten-kin ilman syyttäjän asiantuntemusta ja apua. Syyttämättä jättämisestä asianomistajalle mah-dollisesti seuraavia haittoja olisi pyrittävä ra-joittamaan. Tämän vuoksi ehdotetaan lakiin otettavaksi rajoitus, jonka mukaan syyttäjän olisi otettava kohtuus- ja konkurrenssiperus-teen soveltamista harkitessaan huomioon tär-keä yksityinen etu. Sillä tarkoitetaan asian-omistajan lähinnä rikoksen aiheuttaman vahin-gon korvaamiseen liittyviä taloudellisia intres-sejä.

Myös vähäisyys- ja nuoruusperustetta sovel-lettaessa voi esiintyä tilanteita, joissa asian-omistajan vahingonkorvauskanteen erikseen ajaminen tuottaisi hänelle erityisiä vaikeuksia tai aiheutuneeseen vahinkoon nähden kohtuut-omia kustannuksia. Tällaisessa tapauksessa syyttäjän olisi ratkaisua harkitessaan pyrittävä ottamaan huomioon myös asianomistajan etu. Tällöin olisi kiinnitettävä huomiota muun mu-assa osapuolten taloudelliseen asemaan ja asianomistajan mahdollisuuksiin saada vahin-konsa korvatuksi.

Valtion konfiskaatiointressi ei olisi este syyt-tämättä jättämiselle. Jos tällainen intressi on olemassa, syyttäjä voi panna menetettäväksi tuomitsemista koskevan asian vireille tuomiois-tuimessa, mutta jättää silti varsinaisen syytteen ajamatta.

Jonkin verran ongelmallisia ovat tapaukset, joissa useat henkilöt ovat osallisia samaan rikokseen tai toisiinsa liittyviin rikoksiin. Täl-

löinkin voidaan joku osallisista jättää syyttämättä. Koska toimenpiteistä luopuminen sisältää syyllisyyden toteamisen, muita osallisia koskevassa oikeudenkäynnissä ei voida kuulla todistajana sitä, jonka osalta toimenpiteistä on luovuttu (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 18 §).

3.4. Säännösten suhde muuhun lainsäädäntöön

Ehdotetun uudistuksen yhteydessä ei aiota muuttaa muissa laeissa olevia säännöksiä, joiden mukaan toimenpiteistä saadaa luopua rikoksen vähäisyyden perusteella. Tärkein tällainen erityissäännös on tieliikennelaissa. Seuraamuskäytännön yhtenäisyyden ja ennustettavuuden kannalta ei ole perusteltua muuttaa vähäisten liikenne rikosten laajaa ja melko vaikiintunutta seuraamuskäytäntöä.

Muiden lakien säännöksiä sovellettaisiin ennen rikoslain, sen voimaansaattamisesta annetun asetuksen sekä poliisilain yleissäännöksiä. Muut lait rajaavat kuitenkin toimenpiteistä luopumisen alan melko suppeaksi. Jos niiden antamat mahdollisuudet eivät riitä, voitaisiin turvautua yleisiin toimenpiteistä luopumista koskeviin säännöksiin, varsinkin poikkeuksellisuus-, kohtuus-, konkurrenssi- ja nuoruusperusteisiin.

Rikoslain voimaansaattamisesta annetun asetuksen 15 b ja 15 c §:ään sijoitettaviksi ehdotettuja menettelytapasäännöksiä olisi sovellettava myös muiden lakien, kuten tieliikennelain, säännösten nojalla tehtyihin päätöksiin jättää syyte ajamatta. Ehdotettujen menettelysäännösten tarkoitus on lisätä asianosaisten oikeus turvaa. Tähän on pyrittävä riippumatta siitä, minkä säännöksen nojalla syyttämättä jättämisestä koskeva päätös tehdään.

Uudistuksessa ei myöskään puututtaisi niihin lukuihin säännöksiin, jotka koskevat erityisten valvontaviranomaisten (esimerkiksi vero-, rakennusvalvonta- ja työsuojeluviranomaisten) oikeutta olla ilmoittamatta valvontatoiminnassaan havaitsemansa rikos syytteeseen pantavaksi. Tällaisten erityissäännösten olemassaolon on eräissä yhteyksissä katsottu osoittavan, että valvontaviranomaisella olisi aina velvollisuus ilmoittaa valvontatoiminnassaan havaitsemansa rikos poliisille tai syyttäjälle, jollei laissa ole nimenomaista säännöstä oikeudesta luopua ilmoituksesta. Toimenpiteistä luopu-

mista koskevien säännösten uudistuksessa on kuitenkin lähdetty siitä, että valvontaviranomaisten valtuuksiin olisi ilman nimenomaista säännöstäkin katsottava kuuluvan oikeus harkita, onko vähäisimpien rikosten ilmoittaminen syytteeseen tarkoituksenmukaista. Lainsäädäntömme ei nimittäin sisällä yleistä säännöstä, joka velvoittaisi viranomaiset ilmoittamaan kaikki havaitsemansa lainrikkomiset syytteeseen pantavaksi, eikä tällaisen yleisen velvollisuuden asettamista voida pitää tarkoituksenmukaisena. Myöskään ei ole tarkoituksenmukaista, että jokaisen viranomaisen osalta yksityiskohtaisesti säänneltäisiin, milloin rikoksesta olisi ilmoitettava, milloin ilmoituksesta taas voitaisiin luopua. Joissakin tapauksissa erityinen ilmoittamatta jättämisestä koskeva säännös on kuitenkin tarpeen ohjaamaan rikosoikeudellisten ja kyseisen lain sisältämien muiden seuraamusten valintaa. Erityissääntely saattaa olla tarpeen myös tapausten runsaan määrän vuoksi ja useiden viranomaisten harkinnan ohjaamiseksi, niin kuin verotuslakien ilmoittamatta jättämisestä koskevat säännökset, joilla korvattiin aikaisemmat hallinnolliset ohjeet.

4. Esityksen valmistelu

Esitys perustuu oikeusministeriön asettaman rikoslakiprojektin periaatemietintöön Vankeusrangaistuksen vaihtoehtoista (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 4/1987) ja tämän pohjalta laadittuun mietintöön Rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopuminen (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 11/1988). Ensinmainitusta mietinnöstä hankittiin lausunnot 34 lausunnonantajalta (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 1/1988).

Tätä esitystä valmisteltaessa on kuultu Suomen Kaupunkituomareiden yhdistys ry:tä, Suomen Kihlakunnan- ja Käräjätuomarit ry:tä, Suomen Kaupunginviskaaliyhdistys ry:tä, Suomen Nimismiesyhdistys ry:tä ja Suomen Poliisien liitto ry:tä. Esitysluonnos on toimitettu tiedoksi oikeuskanslerinvirastoon. Lisäksi esityksen taloudellisia vaikutuksia on arvioitu yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa.

5. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Nykyisin tehdään vuosittain runsaat 2 000 päätöstä syyttämättä jättämisestä ja vajaat 2 000 päätöstä tuomitsematta jättämisestä. Täsmällistä tietoa siitä, kuinka suuri osa näistä päätöksistä koskee alle 18-vuotiaana tehtyjä rikoksia, ei ole. Voidaan kuitenkin arvioida, että näitä on enemmän kuin puolet tapauksista.

Uudistus tulee lisäämään syyttämättäjättämisä erityisesti alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista. Suurimmaksi osaksi lisäys tulee johtumaan siitä, että jätetään syyttämättä sellaisissa tapauksissa, joista tällä hetkellä tuomitaan sakkoa tai jätetään rangaistus tuomitsematta. Mutta jossain määrin syyttämättäjättämiset tulevat korvaamaan myös ehdollisia vankeusrangaistuksia. Tuomitsemattajättämiset tulevat taas pääasiallisesti laajenemaan nykyisen sakon ja ehdollisen vankeusrangaistuksen alueelle.

Uuden vuonna 1984 voimaan tulleen lastensuojelulain (683/83) tarkoittamaa perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua ovat avohuollon tukitoimet, huostaanotto ja sijaishuolto sekä jälkihuolto. Lain yhtenä tavoitteena oli vähentää lastensuojelun kontrollitehtäviä ja korvata

ne avohuollon tukitoimilla. Perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun tarpeesta päätetään itsenäisesti rikosoikeudellisista seuraamuksista riippumatta. Käytännössä lastensuojelun tukitoimien tarve todennäköisesti kuitenkin lisääntyy, kun rikosoikeudellista vapautenriistoa vähennetään. Ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomittujen nuorten rikoksenteekijöiden valvonta kuuluu edelleen myös sosiaalilautakuntien tehtäviin. Nuorista rikoksenteekijöistä annetun lain mukaan ehdollisesti tuomitun nuoren rikoksenteekijän tulee koetusaikana olla valvonnanalaisena, ellei tuomioistuimien pidä valvontaa tarpeettomana. Viime vuosina valvontaan määrättyjen nuorten määrä on ollut 3 500 ja 4 000 välillä. Valvottavista 60 % on ollut sosiaalilautakuntien ja 40 % kriminaalihuolto-yhdistyksen valvonnassa.

Uudistus tulee jonkin verran lisäämään sosiaalilautakuntien voimavarojen tarvetta. Lähinnä tämä johtuu siitä, että tarvitaan lastensuojelun tukitoimia sellaisille ryhmille, jotka siirtyvät ehdollisen vankeusrangaistuksen piiristä tuomitsematta ja syyttämättä jättämisen piiriin. Toisaalta uudistus tulee vähentämään syyttäjien työmäärää siltä osin kuin syyttämättäjättämisen lisääntymisen johdosta syyttäjien tarve esiintyä tuomioistuimissa vähenee.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Poliisilaki

Poliisilain 14 §:n nykyinen sanamuoto on seuraava:

Tietoonsa tulleesta rikoksesta on poliisimiehen tehtävä ilmoitus esimiehelleen asiasta ehkä aiheutuvia toimenpiteitä varten.

Jos rikos on vähäpätöinen eikä, milloin teolla on loukattu yksityistä oikeutta, asianomistajalla ole sen johdosta vaatimuksia, poliisimies voi jättää rikoksesta ilmoituksen tekemättä sekä esimies, jos rikoksesta on ilmoitettu hänelle, jättää ryhtymättä toimenpiteisiin rikokseen syyllisen saattamiseksi

syytteeseen, mikäli ilmenee, että teko on johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä eikä yleinen etu vaadi poliisin toimenpiteitä asiassa.

Ilmoittamatta jättämisen edellytyksistä ehdotetaan säädettäväksi poliisilain 14 §:n muuttamisessa 2 momentissa sekä uudessa 3 ja 4 momentissa.

1 mom. Säännöksen sanamuoto ehdotetaan yksinkertaistettavaksi jättämällä lauseen loppuosa ”asiasta ehkä aiheutuvia toimenpiteitä varten” tarpeettomana pois.

2 mom. Ehdotuksen mukaan poliisimies voisi luopua toimenpiteistä sellaisen rikkomuksen johdosta, jota on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä. Samalla poliisimies voisi

antaa rikkomukseen syyllistyneelle huomautuksen. Toimenpiteistä luopuminen edellyttää, että rikkomuksen tekijän syyllisyys on selvä.

Poliisiasetuksen 36 §:ssä luetellaan, ketkä ovat poliisimiehiä. Säännöksessä on myös jaettu poliisimiehet poliisipäälystöön, poliisialipäälystöön ja poliisimiehistöön.

Rikkomus on voinut tulla poliisimiehen tietoon joko hänen oman havaintonsa perusteella tai muun henkilön tekemän ilmoituksen johdosta. Toimenpiteistä luopuminen voi tulla kysymykseen molemmissa tilanteissa. Luopuessaan toimenpiteistä poliisimies jättää tekemättä ilmoituksen esimiehelleen. Niin ikään säännös koskee tilanteita, joissa poliisi jättää ilmoittamatta rikkomuksesta syyttäjälle syytteesenpääntä varten. Lainkohdan nojalla on mahdollista luopua myös rangaistusmääräyslain (146/70) mukaisen rangaistusvaatimuksen antamisesta. Jos rikesakko otetaan käyttöön seuraamuksena myös muista kuin liikennetikoksista, säännös koskee lisäksi luopumista rikesakkomääräyksen antamisesta.

Toimenpiteistä luopumisen aineellisena edellytyksenä olisi, että tekoa on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä. Aikaisemmassa laissa olleet rikoksen subjektiiviseen puoleen viittaavat huomaamattomuutta, ajatteleamattomuutta ja tietämättömyyttä koskevat edellytykset on korvattu yksinkertaisemmalla, teon ulkoista puolta korostavalla ilmauksella. Ilmeisen vähäisiä ovat ensi jassaa rikokset, jotka eivät ole aiheuttaneet vahinkoa tai vaaraa, tai joiden aiheuttama haitta joka tapauksessa on arvioitavissa varsin vähäiseksi. Kun toisaalta edellytetään, että kyse on "kokonaisuudessaan" vähäisestä rikoksesta, on selvää, että syyllisyysarviointiin vaikuttavat seikat on lupa ottaa harkinnassa mukaan.

Lisämääre "ilmeisen vähäinen" täsmentää soveltamisalan suhdetta ennen kaikkea rangaistusmääräyslakiin. Rikkomuksen, joka jätetään ilmoittamatta, tulisi olla vähäisempi kuin rikkomuksen, josta vakiintuneen käytännön mukaan annetaan rangaistusvaatimus. Rikkomus-sanaa on käytetty ehdotetussa säännöksessä pikemminkin yleisessä merkityksessä, kuvaa-teon vähäisyyttä, kuin rangaistusmääräyslaissa tarkoitettua tavalla. Samalla tavoin kuin syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen yhteydessä, myös ilmoittamatta jättämiseen oikeuttava rikoksen vähäisyys arvostellaan suhteessa rikoslajin yleiseen vakavuuteen.

Suurin osa ilmoittamatta jättämisistä perustuu nykyisin tieliikennelain 104 §:n 2 momenttiin. Säännöksen mukaan poliisi voi muihin toimenpiteisiin ryhtymättä antaa rikkomukseen syyllistyneelle huomautuksen. Poliisilaissa ei huomautusmenettelystä ole erikseen mainintaa. Jättäessään havaitsemansa rikkomuksen vaille enempiä toimenpiteitä poliisi kuitenkin antaa usein rikkoneelle huomautuksen menettelyn virheellisyydestä myös silloin, kun toimenpiteistä luopuminen perustuu poliisilain 14 §:n säännökseen. Poliisilain mukaiset ilmoittamatta jättämiset kirjataankin poliisin omassa työajankäytön seurannassa huomautuksiksi. Kun poliisin usein soveltamasta huomautusmenettelystä ei ole säädetty laissa, ehdotetaan asiasta säädettäväksi poliisilain 14 §:n 2 momentissa. Huomauttamisella ei tällöin tarkoiteta mitään määrämuotoista toimenpidettä. — Myös parlamentaarinen poliisikomitea (komiteanmietintö 1986:16) piti tarpeellisena, että poliisin mahdollisuudesta antaa rikkomukseen syyllistyneelle huomautus säädettäisiin poliisilaissa.

Ilmoittamatta jättäminen tulee rikkomukseen syyllistyneen tietoon tavallisimmin siten, että poliisimies huomauttaa asiasta välittömästi ja ilmoittaa, ettei se anna aiheutta enempiin toimiin. Niissä tapauksissa, joissa teko johtaa varsinaiseen esitutkintaan, on esitutkinnan päättämisestä esitutkintalain (449/87) 43 §:n 2 momentin mukaan viipymättä ilmoitettava asianosaisina kuulustelluille, jollei tätä ilmoitusta ole pidettävä tarpeettomana.

Mikäli henkilö, jota poliisi toimenpiteistä luopuessaan pitää rikkomukseen syyllisenä, on omasta mielestään syytön, hän voi turvautua kantelumahdollisuuteen. — Jos asiassa ilmenee uutta selvitystä, asiaa voidaan ryhtyä uudelleen tutkimaan aikaisemmasta ilmoittamattajättämisestä päätöksestä huolimatta.

3 mom. Nykyisen lain mukaan ilmoittamatta jättäminen edellyttää, että milloin teolla on loukattu yksityistä oikeutta, asianomistajalla ei ole rikoksen johdosta vaatimuksia. Ehto ehdotetaan edelleen säilytettäväksi laissa. Kirjoitusteknisistä syistä se siirrettäisiin kuitenkin omaksi kolmanneksi momentiksi. Jo pelkän vahingonkorvausvaatimuksen esittäminen on tässä katsottava riittäväksi.

4 mom. Oikeuskäytännön yhtenäisyyden varmistamiseksi ehdotetaan, että sisäasiainministeriö antaa tarkemmat ohjeet ilmoittamatta jättämisestä koskevan säännöksen soveltamisesta.

1.2. Asetus rikoslain voimaannapamisesta

1.2.1. Syyttämättä jättämisen perusteet

15 §. 2 mom. Momentin 1 kohdassa säädetäisiin syyttämättä jättämisestä rikoksen vähäisyyden nojalla.

Nykyisen lain 15 §:n 2 momentin perusteella virallinen syyttäjä saa jättää ajamatta syytettyä vähäpätöisestä rikoksesta, mikäli ilmenee, että teko on johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajatteleamattomuudesta tai tietämättömyydestä eikä yleinen etu vaadi syytteen ajamista.

Ehdotuksen mukaan syyttämättä jättämisen edellytyksenä olisi, että rikoksesta ei ole vaikiintuneen tuomioistuinkäytännön perusteella odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja että rikosta on lisäksi sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä.

Teon haitallisuudella tarkoitetaan sen vahingollisuutta ja vaarallisuutta. Haitallisuutta arvioitaessa ei huomiota ole siis kiinnitettävä pelkästään toteutuneisiin vahinkoseurauksiin, vaan on otettava myös huomioon se vahinko, joka teosta olisi ennalta arvioitaessa todennäköisesti syntynyt.

Tekijän syyllisyyden tulee ilmetä itse rikoksesta. Syyllisyyden arviointiin vaikuttavat muun muassa syyksiluettavuus eli tahallisuuden ja tuottamuksen eri asteet sekä useat rikoslain 6 luvussa mainituista rangaistuksen koventamis- ja lieventämisperusteista. Syyllisyys saattaa siten olla alentunut vaikean motiivintilanteen vuoksi (esimerkiksi painostus, uhka tai houkutus). Myös tekijään kohdistettu voimakas provokaatio sekä toimiminen pakko-tilaa lähellä olevassa tilanteessa tai osittaisen oikeuserehdyksen vallassa vähentävät syyllisyyttä ja menettelyn moitittavuutta. Yleensä harkinta tällaisten seikkojen olemassaolosta ja vaikutuksesta rangaistukseen tulee jättää tuomioistuimen tehtäväksi, mutta täysin ilmeisissä tapauksissa voisi myös syyttämättä jättäminen olla mahdollista.

Vähäisyys olisi suhteutettava jokaisessa yksittäistapauksessa kyseiseen rikoslajiin. On siis arvioitava, onko rikosta pidettävä rikoslajin normaalitapaukseen verrattuna vähäisenä.

Niille rikostapauksille, joissa syyttämättä jättäminen tulee kysymykseen, on yleensä ominaista sekä haitallisuuden että syyllisyyden vä-

häisyys. Poikkeuksellisesti rikos saattaa olla niin vähäpätöinen, ettei edes sen tekeminen tarkoituksellisesti ja toistetustikaan edellytä syytteen nostamista. Esimerkiksi niin sanotut blankettikriminalisoinnit, jotka koskevat laaja- ja lakikokonaisuuksia, saattavat kirjaimeellisesti tulkittuina tehdä rangaistavaksi sellaisen vähäisen määräysten vastaisen menettelyn, josta ei aiheudu haittaa ja josta syytteen nostaminen olisi ilmeisen epätarkoituksenmukaista. Päätöksen syyttämättä jättämisestä onkin perustuttava kokonaisarviointiin, jossa samanaikaisesti otetaan huomioon teon haitallisuus ja tekijän syyllisyys.

Mitä lievemmästä rikoslajista on kyse, sitä helpommin lainkohdassa tarkoitetut rikoksen vähäisyyttä koskevat ehdot täyttyvät. Käytännössä vähäisyyasperuste tulisi siten koskemaan etenkin yleiseltä luonteeltaan vähäisten rikosten lieviä tekemuotoja. Tarkoitus ei kuitenkaan ole, että jostakin, ehkä tosin sinänsä vähäisenä pidettävästä rikoslajista rikoksenteikijä säännönmukaisesti jätettäisiin syyttämättä. Vastaavasti mitään sellaista rikoslajia, josta voitaisiin tuomita sakkoa, ei ole tarkoitettu rajattavaksi lainkohdan soveltamisalan ulkopuolelle, mikäli soveltamisen edellytykset muuten täyttyvät.

Momentin 2 kohta koskisi syyttämättä jättämistä nuoruuden perusteella.

Rikoksen 15- vaan ei 18-vuotiaana tehneen syyttämättä jättämisestä on laissa nykyisin erityiset säännökset nuorista rikoksenteikijöistä annetun lain 2 ja 4 §:ssä. Niiden mukaan syyte voidaan jättää nostamatta, jos rikoksesta ei ole laissa säädetty muuta yleistä lajia olevaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kolme kuukautta vankeutta ja perusteltua aihetta on otaksua tekijän ojentuvan, vaikkei häntä tuomitakaan rangaistukseen. Kun säännöstä on voitu soveltaa vain sellaisiin rikoksiin, joiden enimmäisrangaistuksena laissa on kolme kuukautta vankeutta, sen soveltaminen on jäänyt varsin vähäiseksi, noin sataan tapaukseen vuosittain. Alle 18-vuotiaiden tekemiin rikoksiin onkin nykyisin yleisemmin voitu soveltaa rikoslain voimaannapamisesta annetun asetuksen syyttämättä jättämistä koskevaa yleistä säännöstä kuin heille tarkoitettua erityistä säännöstä.

Ehdotetun uuden säännöksen mukaan alle 18-vuotiaiden syyttämättä jättämistä helpotettaisiin huomattavasti nykyisestäään. Se olisi mahdollista, jos teosta olisi odotettavissa sak-

koa tai enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Lisäedellytyksenä olisi kuitenkin, että rikoksen on katsottava johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan. Ehdotuksen muudollinen edellytys, enintään kuusi kuukautta vankeutta, olisi sama kuin nykyinen alle 18-vuotiaiden tuomitsematta jättämistä koskeva raja laissa. Aineelliset edellytykset olisivat suunnilleen samat kuin laissa nykyisin.

Nykyisessä laissa käytetyn ilmaisun ”ymmärtämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta” sijasta on ehdotuksessa puhuttu rikoksesta, joka on johtunut ”pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan”. Muutoksella ei tavoitella soveltamiskäytännön muuttamista. ”Harkitsemattomuus” ilmaisee kuitenkin ”ajattelemattomuutta” paremmin tavoitteen sulkea syyttämättä jättämisen ulkopuolelle ennen kaikkea suunnitelmallinen ja harkittu lainrikkominen. Ymmärtämättömyys liittyy kykyyn harkita tekoja ja ymmärtää niiden oikeudellinen ja tosiasiallinen luonne. Molemmissa tapauksissa tekijän menettely osoittaa keskimääräistä vähäisempää syyllisyyttä. Jos sen sijaan teko on johtunut ilmeisestä piittaamattomuudesta oikeusjärjestyksen käskyjä ja kieltoja kohtaan, ei syyttämättä jättäminen tulisi kysymykseen. Ensikertalaisen rikos voi hyvinkin olla osoitus tekijän ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta. Rikosten toistaminen taas antaa yhä painavammat perusteet uskoa, ettei tekijä anna oikeusjärjestyksen normeille niille kuuluvaa arvoa. Vaikka uusiminen näin ollen onkin usein syyttämättä jättämisen este, voi rikoksiin aikaisemminkin syyllistyneen tekemä teko, esimerkiksi rikosten välillä kuluneen ajan, tekojen laadun taikka teko-olosuhteiden vuoksi silti yksittäistapauksessa johtua pikemminkin harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta.

Nuorista rikoksenteikijöistä annetun lain nyt kumottavaksi ehdotetun 5 §:n mukaan syyttäjän on ilmoitettava kyseiseen lakiin perustuvasta syyttämättä jättämisestä sosiaalilautakunnalle. Tällainen velvollisuus on tarkoitus säilyttää. Kun syyttäjää jättää ehdotetun 15 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaisesti syytteen ajamatta, olisi päätös lähetettävä tiedoksi asianomaiselle sosiaaliviranomaiselle. Viranomaisen, jonka on lastensuojelulain (683/83) 15 §:n

2 momentin nojalla tullut saada jo aikaisemmin tieto alaikäisen kuulustelusta, saisi täten tiedon asian päättymisestä. Päätöksen lähettämisestä tiedoksi ei kuitenkaan ole tarpeen antaa laintasoisia säännöksiä, vaan asia voidaan järjestää hallinnollisilla ohjeilla.

Kyseessä olevan asetuksen 15 §:n 3 momentin mukaan se, mitä 2 momentissa on säädetty syyttäjän oikeudesta jättää syyte ajamatta, ei koske sotilasoikeudenkäyntilain (326/83) 2 §:ssä tarkoitettuja rikoksia. Sanottuun momenttiin ei ehdoteta muutoksia. Asetuksen 15 §:n 2 momenttiin nyt tehtäväksi ehdotettujen muutosten johdosta 3 momenttiin sisältyvän viittauksen merkitys kuitenkin muuttuu siten, että momentin rajoitussäännös koskisi myös nuoria henkilöitä ja syyttämättä jättämistä tekijän nuoruuden perusteella. Tämä ei muuta nykyistä järjestelmää, sillä vastaava rajoitus sisältyy voimassa olevan nuorista rikoksenteikijöistä annetun lain 27 §:n 1 momenttiin. Syyttämättä jättämisen rajoittaminen edellä esitetyin tavoin on sotilasasioissa sikäli perusteltua, että joukko-osaston komentaja on säännönmukaisesti suorittanut asiassa omalta osaltaan syyteharkinnan. Jutun kulkeutuminen viralliselle syyttäjälle merkitsee asiallisesti yleensä päätöstä siitä, ettei normaaleja kurinpito-seuraamuksia ole pidettävä riittävänä. Syyttämättä jättäminen tavallaan mitätöisi tuon ratkaisun.

15 a §. Pykälän 1 kohdassa säädettäisiin syyttämättä jättämisestä tilanteissa, joissa oikeudenkäynti ja rangaistus olisivat kohtuuttomia tai tarkoituksettomia. Nykyinen lainsäädäntö ei sisällä vastaavaa syyttämättä jättämisen perustetta. Sen sijaan nämä tilanteet on pyritty ottamaan huomioon rangaistuksen mittaamista koskevassa rikoslain 6 luvun 3 §:n 3 kohdassa sekä 4 §:ssä. Ensin mainitun mukaan yleisenä lieventämisperusteena on tekijän omaloitteinen pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia taikka edistää rikoksensa selvittämistä. Luvun 4 §:n mukaan tuomioistuimella taas on oikeus ottaa kohtuuden mukaan huomioon myös rikoksesta tekijälle aiheutuneet muut seuraukset, mikäli ne yhdessä rikoksesta säännönmukaisesti tuomittavan rangaistuksen kanssa johtaisivat kohtuuttomaan lopputulokseen.

Edellä selostettuihin näkökohtiin on lainsäädännön puuttuessaakin kiinnitetty huomiota myös syyttämiskäytännössä. Rikos on voitu jättää syyttämättä esimerkiksi tekijän ollessa

hyvin iäkäs taikka rikoksen aiheutettua hänelle vakavan loukkaantumisen tai muun kohtalokkaan seurauksen. Syyttämättä jättäminen ei tällöin oikeastaan ole perustunut rikoksen vähäpätöisyyteen, vaan tapaukseen liittyviin erityisiin seikkoihin, joiden vuoksi oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidetty täysin kohtuuttomina. Ehdotukseen on otettu tällaisia tilanteita varten uusi peruste, jota voidaan nimittää kohtuusperusteeksi.

Erityiset seikat, jotka voisivat johtaa syyttämättä jättämiseen kohtuusperusteen mukaan, liittyvät yleensä joko rikoksenteikijän henkilöön tai teon jälkeisiin tapahtumiin.

Syytteen nostamisesta voitaisiin esityksen mukaan luopua ensinnäkin milloin oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi. Peruste voisi soveltua tilanteissa, joissa tekijä on luopunut rikoksen jatkamisesta tai ehkäissyt tai poistanut taikka pyrkinyt ehkäisemään tai poistamaan rikoksensa vahinkovaikutukset. Sama on tilanne silloin kun rikoksenteikijä on osallistunut tai pyrkinyt osallistumaan niin sanottuun sovittelumenetelyyn, jollaista on nykyisin pyritty järjestämään useilla paikkakunnilla, tai muuten sopinut asiasta ja vahingon korvaamisesta asianomistajan kanssa.

Harkittaessa, onko oikeudenkäyntiä tai rangaistusta pidettävä tällaisissa tapauksissa kohtuuttomina tai tarkoituksettomina, syyttäjä voi ottaa huomioon, kuinka aikaisin rikoksenteikijä on ryhtynyt tässä tarkoitettuihin toimiin ja kuinka oma-aloitteista hänen toimintansa on ollut.

Yhtenä rikoslain 6 luvun 3 §:n 3 kohdan mukaisena rangaistuksen lieventämisperusteena on tekijän pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä. Vastaava periaate ehdotetaan sisällytettäväksi myös tuomitsematta jättämisen perusteisiin. Syyttämättä jättämistä koskeviin säännöksiin sitä ei kuitenkaan otettaisi. Tämä johtuu poliisi- ja syyttäjäorganisaation välisestä yhteydestä, joka selvimminkin ilmenee nimismiespiireissä. Ei olisi asianmukaista, jos esimerkiksi nimismies sekä valvoisi rikosten esitutkintaa — mahdollisesti piirin ainoana poliisipäällystään kuuluvana — että arvioisi syyttäjänä rikoksenteikijän omaa osuutta teon selvittämisessä. Joissain poikkeuksellisisissa tapauksissa rikoksenteikijän oma aktiivisuus rikoksen-

sa selvittämisen edistämisessä voisi kuitenkin vaikuttaa syyttäjän kokonaisharkintaan.

Toiseksi lainkohdassa mainitaan rikoksenteikijän henkilökohtaiset olot. Kohtuusyyt puoltavat syyttämättä jättämistä esimerkiksi milloin kyseessä on huomattavan iäkäs tai vaikeasti sairas rikoksenteikijä. Sama on tilanne silloin, kun rikoksen tekijä on teon yhteydessä vakavasti loukkaantunut. Yhteiskunnallisen kontrollijärjestelmän kokonaistoiminnan kannalta voi olla tarkoituksenmukaista jättää syyte nostamatta myös, jos rikoksenteikijä on laitoshoidossa esimerkiksi kehitysvammaisuuden tai mielisairauman vuoksi tai kysymys on sosiaaliviranomaisten koulukotiin sijoittamasta nuoresta henkilöstä.

Myös seuraamusten kasaantuminen voisi oikeuttaa syyttämättä jättämiseen. Jos tekijälle on teosta koitunut ankaria virallisia tai epävirallisia seuraamuksia, kuten kurinpitorangastus tai työpaikan menetys, saattaa syytteen nostaminen olla kohtuutonta.

Neljäntenä syyttämättä jättämisen perusteena lainkohdassa viitataan sosiaali- ja terveydenhuollon toimiin. Syytteestä voitaisiin luopua, jos rikoksenteikijään kohdistetaan syytteen nostamisen aikaan alkoholistien tai huumeidenkäyttäjien vieroittamiseen tarkoitettua hoitoa. Oikeudenkäynti ja rangaistus saattaisivat tällöin epätarkoituksenmukaisella tavalla katkaista aloitetun tai suunnitellun hoitosuhteen.

Esimerkkeinä lainkohdassa mainituista muista seikoista, jotka voidaan ottaa huomioon harkittaessa syyttämättä jättämistä, olisivat asianomistajan nimenomainen toivomus siitä, ettei syytettä nostettaisi, sekä tilanne, jossa rikoksen syytteesenpanon pitkäkö vanhentumisaika on kulunut miltei loppuun ja rikos on sattumanvaraisesti vasta tässä vaiheessa tullut viranomaisten tietoon.

Kohtuusperiaatteen soveltamisalaa ei ole perusteen luonteen vuoksi aihetta rajata vain lieviin rikoksiin. Mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys, sen painavampia siihen liittyvien poikkeuksellisten olosuhteitten tulisi kuitenkin olla, jotta syyttämättä jättäminen tulisi kysymykseen.

On todennäköistä, että tekoon tai tekijään liittyy monesti yhtä aikaa useampia kuvatuista erityisistä seikoista. Saattaa olla, ettei mikään niistä tekisi yksinään oikeudenkäyntiä ja rangaistusta kohtuuttomaksi tai tarkoituksettomaksi. Tällöin edellytetään syyttäjältä koko-

naisharkintaa: on arvioitava, onko erityisten seikkojen yhteisvaikutus kuitenkin sellainen, että syyttämättä jättäminen on paikallaan.

Pykälän 2 kohdassa säädettäisiin syyttämättä jättämisestä rikosten yhtymis- eli konkurssitapauksissa. Vastaavaa säännöstä ei ole nykyisessä lainsäädännössä. Säännöstä tarvittaisiin siis tapauksissa, joissa syyteharkinta koskee samalla kertaa useampia rikoksia tai jatkettua rikosta. Tällöin voi yhteiskunnan voimavarojen käytön kannalta olla edullista, että jostakin muihin verrattuna vähäisemmästä rikoksesta jätetään syyttämättä, jos muista rikoksista tuomittava rangaistus on riittävä seuraamus.

Konkurssitapaukset jaetaan yleensä seuraavasti:

- ideaalikonkurssin (yhdellä teolla tehdään useampia rikoksia),
- jatkettu rikos (eri teot ovat saman rikoksen jatkamista),
- reaalkonkurssin (rikoksiin syyllystynyt on tehnyt useampia rikoksia, ennen kuin yhdestäkään on tuomittu rangaistusta).

Ehdotuksen mukaan syyte saataisiin jättää ajamatta, milloin rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään.

Syyttäjä voisi siis jättää ajamatta syytettä ensinnäkin rikoksesta, josta on odotettavissa yhteiseen tai yhdistettyyn vapausrangaistukseen sisällytettävä vapausrangaistus. Edellytyksenä olisi, että odotettavissa oleva vapausrangaistus ei tekisi yhteistä tai yhdistettyä kokonaisrangaistusta olennaisesti ankarammaksi. Kysymys voi olla esimerkiksi törkeästä rikoksesta, josta tuomitaan pitkä vankeusrangaistus. Ei tunnu välttämättömältä syyttää sen lisäksi vähäisestä rikoksesta, josta seuraisi lyhyehkö lisärangaistus.

Syytettä ei tarvitsisi ajaa myöskään rikoksesta, josta on odotettavissa sellainen sakkorangaistus, joka ei olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään. Lähinnä tarkoitetaan tilanteita, joissa eri teoilla tehty pitkähkö vapausrangaistukseen johtava rikos ja pieneen sakkorangaistukseen johtava rikos tulisivat yhtä aikaa tuomioistuimen käsiteltäviksi (reaalkonkurssitilanne). Säännös soveltuisi myös silloin, kun rikosten kokonaisrangaistus tulee todennäköisesti olemaan tuntuva sakkorangaistus, mikäli jokin rikos on muihin nähden selvästi vähäisempi.

Ideaali- ja reaalkonkurssitilanteiden lisäksi ehdotettu lainkohta koskisi myös tapauksia, joissa eri teot ovat saman rikoksen jatkamista. Tällöin voitaisiin ehdotuksen mukaan tekosarjan osasta jättää syyte ajamatta, vaikka tuo osa ei muodollisesti olekaan erillinen rikos. Yleisimmin tätä säännöstä ilmeisesti sovellettaisiin silloin kun rikoksentehtäjä on jo tuomittu osasta rikoksia ja myöhemmin ilmenee niiden kanssa konkurssissa oleva teko.

Lainkohta soveltuisi sellaisiin rikoksiin, joita ei voida pitää sinänsä vähäisinä, mikäli soveltamisedellytykset muuten täytyvät.

15 a §:n soveltamisen molempien kohtien edellytyksenä olisi, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen ajamista.

Yleinen etu saattaa vaatia syytteen nostamista lähinnä tilanteissa, joissa syyttämättä jättäminen olisi rikoksen törkeyden vuoksi ristiriidassa yleisen oikeustajunnan vaatimusten kanssa. Kun toisaalta kohtuusperusteen soveltaminen edellyttää, että oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on poikkeuksellisten syiden vuoksi pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina, ei yleisellä edulla tässä merkityksessä ole ymmärrettävästi sanottavaa itsenäistä merkitystä.

Tärkeä yksityinen etu liittyy asianomistajan taloudellisiin intresseihin, esimerkiksi rikoksen aiheuttaman vahingon korvaamiseen taikka hallinta- tai käyttöoikeuskysymyksiin. Ilmaisu ei tarkoiteta tapausta, jossa asianomistaja ei ole kärsinyt vahinkoa, mutta vaatii silti — esimerkiksi kostonhalun vuoksi — syytteen nostamista.

15 a §:ssa säädetyt perusteet koskisivat myös sotilasrikoksia. Rikoslain voimaantuloa myöten annetun asetuksen 15 §:n 3 momentin tapaiseen rajoitukseen ei näissä tilanteissa ole vastaavaa tarvetta. Konkurssiperusteen soveltuessa kysymys on lopputuloksen arvottamisesta, johon siis syytteen nostaminen ei olennaisesti vaikuttaisi. Kohtuusperusteen mukaiset tilanteet ovat taas huomattavan harvinaisia. Aihe syyttämättä jättämiseen voi sitäpaitsi ilmetä usein vasta rikoksen jälkeen, jolloin joukko-osaston komentaja ei ole voinut ottaa kaikkea asiassa vaikuttavaa vielä omassa päätöksessään huomioon.

1.2.2. Syyttämättä jättämistä koskevat menettelysäännökset

15 b §. 1 mom. Jätettyään syytteen ajamatta syyttäjän tulisi antaa päätös viipymättä kirjallisena tiedoksi syyttämättä jätetylle ja asianomistajalle. Tästä ilmoituksesta asianomistaja näkisi syyteharkinnan päättyneen, jolloin hän voi halutessaan itse nostaa syytteen. Syyttäjä voisi antaa päätöksen asianosaiselle tiedoksi postitse tämän ilmoittamalla osoitteella, mikä menettely vastaa nykyistä käytäntöä.

Tiedoksiannosta hallintoasioissa annetun lain (232/66) 8 §:ssä säädetään, että milloin päätökseen voi hakea muutosta, se on annettava tiedoksi henkilökohtaisesti tai lähetin välityksellä vastaanottokuittauksella vastaan, haastetiedoksiannolla taikka postin välityksellä saantitodistusta vastaan. Vaikka syyttämättä jätetyllä olisi ehdotetun 3 momentin mukaan muutoksenhakuoikeuden rinnastettava oikeus saattaa asia tuomioistuinkäsittelyyn, ei voida edellyttää, että syyttämättä jätetty tulisi aina tavoittaa henkilökohtaisesti tai saada hänet kuitaamaan postin saantitodistus. Tämä vaatimus tekisi menettelyn tarpeettoman mutkikkaaksi. Syyttämättä jätettyjä henkilöitä voi usein olla vaikea tavoittaa. Syyttämättä jättäminen on lisäksi seuraamuksena varsin vähäinen eikä 3 momentin mukaisia vaatimuksia tuomioistuinkäsittelystä tulla todennäköisesti useinkaan esittämään. Kun otetaan vielä huomioon kantelumahdollisuus, ei syyttämättä jätetyn oikeusturva vaarannu, vaikka päätös annettaisiinkin tiedoksi nykyiseen tapaan tavallisena postilähetetyksenä.

2 mom. Momentissa säädettäisiin syyttäjän oikeudesta antaa syyttämättä jätetylle suullinen huomautus. Tällaista säännöstä ei ole tällä hetkellä laissa, joskin käytännössä huomautuksia on ilmeisesti joissakin tapauksissa annettu.

Huomautuksen antamisella tähdennettäisiin syyttämättä jätetylle, että hän on syyllystynyt moittittavaan tekoon. Tällainen selvitys voi olla tarpeen erityisesti, kun päätös jättää syyttämättä koskee nuorta henkilöä. Syyttäjän pitäjä puhuttelu toimisi myös eräänlaisena varoituksena. Puhuttelutilaisuudessa voidaan syyttämättä jätetylle samalla selostaa päätöksen oikeudelliset vaikutukset. Jos syyttäjä antaa syyttämättä jätetylle suullisen huomautuksen, on käytännöllistä antaa päätös hänelle samalla tiedoksi.

Syyttäjän olisi harkittava kussakin tapauksessa erikseen huomautuksen tarpeellisuus. Jos päätös jättää syyttämättä perustuu esimerkiksi seuraamusten kohtuuttomuuteen, ei huomautuskaan liene yleensä tarpeen.

3 mom. Päätös jättää rikoksesta syyttämättä sisältää samalla toteamuksen siitä, että henkilö on syyllystynyt rangaistavaan tekoon. Jos syyttämättä jätetty katsoo olevansa syytön, hänellä on nykyisin ainoastaan mahdollisuus kannella asiasta ylemmälle syyttäjälle. Mahdollisuutta saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi ei sen sijaan nykyään ole. Momentin mukaan syyttämättä jätetylle annettaisiin mahdollisuus saattaa asia tuomioistuimen tutkittavaksi.

Suomea sitovan kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/76) voidaan katsoa edellyttävän tällaista säännöstä. Sopimuksen 14 artiklan 1 kappaleessa määrätään muun muassa, että päätettäessä rikossyytteestä henkilöä vastaan jokaisella on oikeus oikeudenkäyntiin tuomioistuimen edessä. Saman artiklan 2 kappaleen mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus tulla pidetyksi syyttömänä, kunnes hänen syyllyksensä on laillisesti toteen näytetty. Näistä säännöksistä voidaan johtaa periaate, jonka mukaan syyllykseksi todetulla on oikeus vaatia asian käsittelyä tuomioistuimessa.

Syyttämättä jätetyn olisi esitettävä kirjallinen vaatimus asian saattamisesta tuomioistuimen käsiteltäväksi. Ilmoitus olisi osoitettava sille syyttäjälle, joka on tehnyt päätöksen syyttämättä jättämisestä. Syyttäjän olisi ilmoituksen saatuaan saatettava asia tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Määräaika vaatimuksen teolle olisi 30 päivää siitä päivästä, jona epäilty sai 1 momentin mukaisella tiedoksiannolla tiedon syyttäjän päätöksestä. Määräajan asettaminen palvelee asianosaisten etua pitää asia loppuunkäsittelynä. Määräajan jälkeenkin epäilty voisi kannella päätöksestä ylemmille syyttäväviranomaisille tai yleisistä laillisuusvalvontaa harjoittaville viranomaisille.

Ehdotetut 15 b §:n 2 ja 3 momentin säännökset koskisivat vain seuraamusluonteista syyttämättä jättämistä. Ne eivät siis soveltuisi tapauksiin, joissa syytettyä ei ajeta esimerkiksi näytön puuttumisen vuoksi.

15 c §. Pykälässä säädettäisiin edellytyksistä, joilla syyte voitaisiin nostaa syyttämättä jättämispäätöksestä huolimatta. Vastaavaa sään-

nöstä ei nykyisin ole laissa, mutta oikeuskanslerin ohjeissa on asiasta määräyksiä. Kysymys on periaatteessa tärkeä, joten laintasoinen sääntely on tarpeen.

1 mom. Momentissa säädettäisiin niistä edellytyksistä, joilla syyttäjä saisi oman syyttämättä jättämispäätöksensä estämättä nostaa syytteen. Edellytyksenä olisi, että asiassa on ilmennyt uutta selvitystä, joka osoittaa aikaisemman päätöksen perustuneen olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin. Uuden selvityksen olisi koskettava juuri sitä rikosta, josta on jätetty syyttämättä. Aikaisempien tietojen vähäinen puutteellisuus tai virheellisyys ei riittäisi, vaan asian olisi tultava kokonaan uuteen valoon, esimerkiksi siten, että tuottamuksellisenä pidetty rikos osoittautuikin tahalliseksi. Syyttämättä jätetyn henkilön päätöksen jälkeinen moitittava käytös ei oikeuttaisi päätöksen peruuttamiseen.

Syyte voitaisiin aikaisemmasta päätöksestä huolimatta nostaa myös, jos ilmenee, että syyttämättä jätetty oli ennen päätöstä syyllystynyt muihinkin rikoksiin, ja kaikkien rikosten yhteys edellyttäisi yhteistä syyteharkintaa. Peruuttamismahdollisuus rajoittuisi tässäkin tapauksessa kunkin syyttäjän omiin päätöksiin. Jos aikaisemmat rikokset kuuluvat toisen syyttäjän toimivallan piiriin, on asia hoidettava syyttäjien välisellä yhteistyöllä. Alkuperäisen syyttämättä jättämispäätöksen tehnyt syyttäjä voi esimerkiksi peruuttaa oman päätöksensä ja siirtää jutun kokonaisuudessaan sen syyttäjän ratkaistavaksi, jonka käsiteltäviin myöhemmin ilmitulleet rikokset kuuluvat.

2 mom. Momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaus asetuskasenoisen valtioneuvoston oikeuskanslerin ohjesääntöön (416/57) ja asetukseen poliisitarkastajasta lääninsyyttäjänä (736/85). Nämä säädökset sisältävät säännöksiä ylempien syyttäjäviranomaisten toimivallasta.

Ohjesäännön mukaan oikeuskanslerin on ylimpänä syyttäjänä valvottava syyttäjäviranomaisten toimintaa niin, että rikokseen syyllyset viivytystä saatetaan lailliseen edesvastuuseen, mutta että syyttömiä ei panna syytteeseen eikä tuomita rangaistukseen. Oikeuskansleri voi päättää syytteen nostettavaksi ja ottaa itse ajaakseen syytteen, jonka syyttäjä on nostanut.

Poliisitarkastajasta lääninsyyttäjänä annetun asetuksen mukaan lääninsyyttäjät ovat läänin muiden yleisten syyttäjien esimiehiä. Lääninsyyttäjä voi määrätä alaisensa syyttäjän nosta-

maan syytteen ja ottaa itse ratkaistavakseen alaiselleen syyttäjälle kuuluvan asian.

Selostetuista säännöksistä ilmenee, että esimiesasemansa perusteella oikeuskansleri ja lääninsyyttäjä voivat määrätä syytteen nostettavaksi rikoksesta, josta alempi syyttäjä on päättänyt jättää syyttämättä. Tämä oikeus on yleinen eikä rajoitu vain sellaisiin tapauksiin, joissa on ilmennyt 1 momentissa tarkoitettua uutta selvitystä.

18 § 3 mom. Säännöksen sanamuoto muutettaisiin vastaamaan ehdotettuja uusia säännöksiä.

1.3. Rikoslaki

3 luku. Perusteista, jotka poistavat teon rangaistavuuden tai sitä vähentävät

Rikoslain 3 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan teosta, joka harkitaan tapahtuneeksi pikeminkin tapaturmasta kuin tuottamuksesta, ei tuomita rangaistusta. Pykälän 2 momentissa säädetään tuomioistuimen oikeudesta tuomita säädettyä vähimmäisrangaistusta lievempi rangaistus. Nykyinen 3 momentti kuuluu seuraavasti:

Jos rikos on vähäpätöinen, tuomioistuimien saa jättää rangaistuksen tuomitsematta, mikäli ilmenee, että teko on johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä eikä yleinen etu vaadi rangaistuksen tuomitsemista.

Ehdotuksen mukaan 3 momentti muutettaisiin. Pykälään lisättäisiin myös uusi 4 momentti.

5 § 3 mom. Momentin 1 kohdassa säädettäisiin tuomitsematta jättämisestä rikoksen vähäisyyden perusteella. Tekijä voitaisiin jättää rangaistukseen tuomitsematta, milloin rikosta on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllyisyys huomioon ottaen pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä.

Rikoksen vähäisyys olisi arvioitava samoin perustein kuin sovellettaessa vastaavaa syyttämättä jättämistä koskevaa säännöstä. Haitallisuuden määrittäisi siten ensi sijassa teolla tuotettu vahinko ja vaara. Syyllyisyyttä tarkastel-

taisiin vastaavasti tuomittavana olevan yksittäisen teon kannalta.

Syyttämättä jättäminen olisi mahdollista vähäisyysperusteen nojalla vain, mikäli rikoksesta olisi odotettavissa korkeintaan sakkorangaistus. Tuomitsematta jättämisen ehtoihin ei ole liitetty tässä yhteydessä jossakin määrin ongelmallista viittausta teosta vaihtoehtoisesti tuomittavan rangaistuksen ankaruuteen. Selvää kuitenkin on, että vähäisyysperustetta sovellettaessa - jolloin tekoon ei liity muita tapauksen poikkeukselliseksi tekeviä perusteita — tuomitsematta jättäminen tulee kysymykseen ensi sijassa tapauksissa, joista yleisen oikeuskäytännön mukaan seuraisi lähinnä sakkorangaistus.

Tuomitsematta jättämisen soveltamisala on syyttämättä jättämistä laajempi. Toimenpiteistä luopumiseen oikeuttava rikoksen vähäisyys olisi siten arvioitava eri portaissa eri mitalla. Vaikka vähäisyysperustetta olisi tulkittava tiukemmin syyttäjän kuin tuomioistuimen harkinnassa, jäisi säännöksen soveltaminen tuomioistuimissa silti lukumääräisesti harvinaisemmaksi. Suuri osa vähäisistä rikkeistähän olisi jo karsiutunut ennen tuomioistuinkäsittelyä.

Vähäisyysperustetta voitaisiin edellä sanotusta huolimatta soveltaa tuomitsematta jättämisen perusteena laajemmin kuin nykyistä rikoslain 3 luvun 5 §:n 3 momentin vähäpätöistä rikosta koskevaa yleissäännöstä. Oikeuskäytännössä on tuon säännöksen soveltaminen ollut varsin seuraushakuista. Vähäinenskin vahinkoseuraus on yleensä riittänyt tuomitsematta jättämisen esteeksi, silloinkin kun tekijän syyllisyys on ollut alentunut. Kun tuomitsematta jättämisen edellytyksenä säädettäisiin, että tekoa on sen haitallisuus huomioon ottaen pidettävä vähäisenä, ei siis vaadita, että teko olisi jäänyt kokonaan vaille seurauksia.

Haitallisuus ja syyllisyys ovat samanaikaisesti vaikuttavia ratkaisukriteereitä. Yleensä vähäisyysperuste tulee sovellettavaksi, jos tekoa on pidettävä sekä seurausten että syyllisyyden kannalta vähäisenä. Peruste voi kuitenkin tulla kyseeseen myös, jos teko on vain joko haitallisuuden tai syyllisyyden osalta vähäinen. Niinpä jos syyllisyys on erityisen vähäinen, voisi tuomitsematta jättäminen tulla kyseeseen myös silloin kun teosta on aiheutunut jo jonkinasteinen vahinko- tai vaaraseuraus. Toisaalta voi esiintyä tilanteita, joissa ei edes rikoksen tekeminen täysin tarkoituksellisesti estä tuomitsematta jättämistä. Tässä voidaan viitata siihen,

mitä edellä on todettu syyttämättä jättämistä koskevan rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen 15 §:n 2 momentin 1 kohdan perusteluissa. Vähäisyysperusteella tapahtuvan tuomitsematta jättämisen on perustuttava kokonaisarviointiin.

Vähäisyys olisi arvioitava jokaisessa yksittäistapauksessa suhteutettuna kyseiseen rikoslajiin. Rikostyyppin muuttuessa törkeämmäksi tiukentuvat myös tuomitsematta jättämisen ehdot. Enää ei riittäisi, että tapaus olisi katsottava vain vähäiseksi suhteessa puheena olevan rikoksen normaaleihin ilmenemismuotoihin. Vakavammassa rikoksissa vaadittaisiin, että tapaus on jollakin tavalla poikkeuksellinen.

Poikkeuksellisuus voisi perustua moniin syihin. Teon seuraukset voivat olla poikkeuksellisen lievät. Tällöin tekoa voidaan ehkä pitää vähäisenä myös 1 kohdassa tarkoitettussa merkityksessä. Useimmiten poikkeuksellisuus liittyy kuitenkin syyllisyyteen ja subjektiivisella puolella vaikuttaviin vastuueroihin. Näistä säädettäisiin kolmannen momentin 2 kohdassa. Edelleen on mahdollista, että jokin rikoksen moitearvosteluun välittömästi liittymätön seikka vaatii erityistä huomiota osakseen. Näitä käsitellään momentin 3 kohdassa.

Momentin 2 kohdan mukaan tekijä voitaisiin jättää rangaistukseen tuomitsematta, jos rikosta on tekoon tai tekijään liittyvistä erityisistä syistä pidettävä anteeksiannettavana (poikkeuksellisuusperuste). Tekoon liittyviä poikkeuksellisuusperusteita voisivat olla muun muassa:

- tekijään kohdistunut voimakas painostus tai uhka,
- voimakas ja äkkiarvaamaton houkutus,
- pakkotilaa lähellä olevat tilanteet,
- hätävarjelua lähellä olevat tilanteet ja tapaukset, joissa uhri on provosoinut tekijän rikokseen,
- rangaistavuuden poistavaa oikeuserehdystä lähellä olevat tilanteet,
- uhrin muu myötävaikutus rikokseen.

Tekijän henkilöön lähemmin liittyvinä seikkoina tulisivat kysymykseen muun muassa yleisessä syntyakeisuusarvioinnissa vaikuttavat seikat. Tekijän kyky ymmärtää tekonsa tosiasiallinen ja moraalinen luonne sekä hänen mahdollisuutensa kontrolloida käyttäytymistään voivat olla alentuneita esimerkiksi korkean iän, sairaallosuuden, voimakkaan henkisen kriisin tai sellaisen lääkaineiden ja alkoholin

yhteisvaikutuksen vuoksi, jota tekijä ei ole voinut ennalta arvata.

Jos tekoon liittyy tällaisia erityisiä seikkoja, voisivat tekijän nuoruus ja ensikertalaisuus olla lisäperusteina arvioitaessa teon luonnetta. Nuoruudesta johtuva kypsyttömyys oikeuttaa yleisesti lievempään kohteluun. Vaikka tuo olosuhde tulisi yleensä otetuksi huomioon 4 momentin mukaan, voi sillä olla merkitystä esimerkiksi arvioitaessa juuri 18 vuotta täyttäneiden rikoksentekijöiden menettelyn moittivuutta. Syyllisyyssmoitteeseen vaikuttaa lieventävästi myös tekijän ensikertalaisuus. Tuomitsematta jättäminen voi tulla siten kyseeseen erityisesti silloin, kun rikos on luonnehdittavissa pikemminkin ulkoisten olosuhteiden vaikutuksesta syntyneeksi ensikertalaisen tilapäiseksi hairautumiseksi kuin toistuvaksi ja suunnitelmalliseksi lainrikkomiseksi.

Momentin 3 kohta koski tuomitsematta jättämistä silloin, kun teosta normaalikäytännön mukaan tuomittavaa rangaistusta olisi pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi tai sen selvittämisen edistämiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat.

Tässä yhteydessä viitataan samoihin kohtuus- ja tarkoituksenmukaisuusperusteisiin, jotka oikeuttaisivat syyttämättä jättämiseen ehdotetun rikoslain voimaantulamisesta annetun asetuksen 15 a §:n 1 kohdan nojalla.

Tuomitsematta jättäminen voi olla perusteltua esimerkiksi, milloin tekijä on pyrkinyt hyvittämään aiheuttamansa vahingot tai estämään tai poistamaan rikoksensa vaikutukset. Sama pätee tapauksiin, joissa tekijä on osallistunut sovittelumenettelyyn taikka on muutoin sopinut asianomistajan kanssa korvausten suorittamisesta. Rangaistuksen tuomitseminen voi eräissä tapauksissa jopa suoranaisesti vaarantaa asianomistajan mahdollisuudet korvausten saantiin. Vastaavasti tieto siitä, että mainitunlainen teon jälkeinen suhtautuminen voi johtaa tuomitsematta jättämiseen ja kohtelun yleiseen lieventämiseen, saattaa myös rohkaista rikoksen jo tehneitä toimiin, joilla pienennetään rikoksesta yhteiskunnalle ja uhrille aiheutuvia haittoja.

Rikoksentekijän toiminta rikoksensa selvittämisen edistämiseksi voidaan myös ottaa huomioon harkittaessa tuomitsematta jättämistä.

Tällaisena toimintana voi tulla kysymykseen esimerkiksi vapaaehtoinen ilmoittautuminen sekä vilpiton käyttäytyminen kuulusteluissa. Säännös koskee vain omien rikosten selvittämisen edistämistä. Se ei myöskään oikeuta vasta-kohtaispäätelmään, jonka mukaan kiistäminen olisi tuomitsematta jättämisen este, milloin edellytykset toimenpiteistä luopumiselle muutoin ovat olemassa. Arvioitaessa teonjälkeisen käyttäytymisen vaikutusta on yleisesti kiinnitettävä huomio siihen, kuinka oma-aloitteista tuo toiminta on ollut.

Myös seuraamusten kasaantumiseen liittyvien kohtuuttomuuksien välttäminen voi johtaa tuomitsematta jättämiseen. Poikkeustapauksissa teon johdosta aiheutuneet muut seuraukset, esimerkiksi työpaikan menetys, tuomitut vahingonkorvaukset tai kurinpitörangaistukset taikka tekijän vakava loukkaantuminen ovat yksinäänkin riittävä seuraus rikoksesta. Teosta normaalikäytännön mukaan tuomittava rangaistus voi olla kohtuuton myös tekijän korkean iän, sairaalloisuuden tai poikkeuksellisen vaikeitten elinolojen vuoksi. Vaikka nämä seikat useimmissa tapauksissa johtanevatkin normaalirangaistuslajin vaihtoon vankeudesta sakoksi tai normaalirangaistusta lievemmän rangaistuksen tuomitsemiseen, voivat ne poikkeuksellisesti oikeuttaa myös tuomitsematta jättämiseen.

Toimenpiteistä luopumiseen voisi olla syytä myös milloin on perusteet uskoa, että rangaistus osoittautuisi erityisen haitalliseksi aloitettujen tai suunnitteilla olevien sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteiden kannalta, esimerkiksi huumausaineen käyttäjän hakeutuessa hoitoon päästäkseen eroon riippuvuudestaan.

Samalla tavoin kuin syyttämättä jättämistä koskevissa ratkaisuisa, myös rikoksen tekemisestä kulunut huomattavan pitkä aika ja vanhentumisajan läheneminen kohti loppua voi puoltaa tuomitsematta jättämistä. Joskus saattaa asioiden käsittely ylemmissä oikeusasteissa kestää hyvinkin pitkään. Jos syytetyn henkilökohtaisissa oloissa on prosessin kestäessä tapahtunut olennaisia muutoksia, voidaan ne ottaa huomioon asiaa muutoksenhakuinstanssissa käsiteltäessä. Tällainen tilanne voi olla kysymyksessä esimerkiksi milloin rikokseen nuoruusvuosinaan syyllistynyt tekijä on sittemmin irrottautunut rikoksiin altistavista sosiaalisista yhteyksistään, hankkinut työpaikan, ja muutoinkin vakiinnuttanut olonsa tavalla, jo-

ka osoittaa aikaisemman rikoksen kuuluneen jo menneeseen elämäntilanteeseen.

Momentin 2 kohdan mukaisen poikkeuksellisuusperusteen ja 3 kohdan mukaisen kohtuusperusteen soveltamisalaa ei niiden luonteen vuoksi ole aihetta rajata vain lieviin rikoksiin. Rikoksen törkeyden kasvu asettaa luonnollisesti tiukkenevat vaatimukset tuomitsematta jättämisen ehtoina oleville poikkeuksellisuus- ja kohtuusperusteillekin.

Yleensä lienee selvää, kumpaa perustetta voidaan soveltaa. Toisinaan samalla seikalla voidaan perustella sekä rikoksen anteeksianttavuutta että rangaistuksen kohtuuttomuutta. Sairaalloisuus on yhtä hyvin motivointikykyä heikentävä kuin koettua rangaistuskärsimystä lisäävä tekijä. Tällöin molemmat taustaperiaatteet vaikuttavat samanaikaisesti. Edelleen on todennäköistä, että tapaukseen voi liittyä yhtä aikaa useampia joko poikkeuksellisuus- tai kohtuusperusteen mukaisia seikkoja ilman, että mikään niistä yksin riittäisi tuomitsematta jättämisen syyksi. Tällöin ratkaisisi perusteiden yhteinen painoarvo ja se, onko erityisten seikkojen yhteisvaikutus sellainen, että tuomitsematta jättäminen on paikallaan.

Momentin 4 kohta koskee rikosten yhtymiseli konkurrenssitilanteita. Tuomioistuimella olisi valta jättää rangaistus tuomitsematta, jos rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaizrangaistuksen määrään. Säännös soveltuisi siis silloin, kun rikoksesta määrättävä, yhteiseen tai yhdistettyyn vapausrangaistukseen sisällytettävä rangaistus tai tuomittava sakkorangaistus ei tekisi kokonaizrangaistusta olennaisesti ankarammaksi.

Vastaava määräys sisältyisi myös syyttämättä jättämisen perusteisiin (ehdotettu rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen 15 a §:n 2 kohta). Konkurrenssiperusteen taustasyt ovat ensi sijassa prosessitaloudelliset. Ne vaikuttavat etenkin syyttämistasolla. Kun rikoksesta on esitutkinta suoritettu ja syyte nostettu, ei näillä näkökohdilla enää ymmärrettävästi ole tuomioistuinten toiminnan kannalta aivan samaa merkitystä.

Lähinnä tähän perusteeseen olisi tarvetta turvautua erilaisissa jälkikonkurrenssitilanteissa. Mikäli uudesta rikoksesta tuomittava vähäinen ja kokonaيسةuraamukseen jokseenkin vaikuttamaton vankeusrangaistus edellyttäisi aikaisemman yhdistämisen purkamista, olisi usein tarkoituksenmukaista jättää syytetty ran-

gaistukseen tuomitsematta. Sama koskee jatkettun rikoksen osateoksi tulkittavia, myöhemmin käsittelyyn tulleita yksittäistekoja.

Konkurrenssiperuste voisi tulla sovellettavaksi myös silloin kun tuomittavana on useita törkeysasteeltaan kovin erilaisia rikoksia. Jos rikossarja sisältää pitkiin vapausrangaistuksiin johtavia rikoksia, on usein tarpeetonta ja tarkoituksetonta liittää vapausrangaistusten ohkeen vähäisiä sakkorangaistuksia.

4 mom. Momentti koskisi tuomitsematta jättämistä syytetyn nuoruuden perusteella.

Nuorista rikoksenteikijöistä annetun lain 3 ja 4 §:n perusteella tuomioistuin saa jättää nuoren rikoksenteikijän rangaistukseen tuomitsematta sellaisesta teosta, jonka tämä on tehnyt ennen kuin hän on täyttänyt 18 vuotta ja josta hänelle oikeuden harkinnan mukaan ei olisi tuleva ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Lisäksi edellytetään, että rikos on johtunut ymmärtämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta ja on perusteltua aihetta otaksua tekijän ojentuvan, vaikka häntä ei tuomittaisikaan rangaistukseen.

Esityksen mukaan tuomitsematta jättämisen edellytyksenä olisi, että henkilö on tehnyt tekonsa ennen kuin hän on täyttänyt 18 vuotta ja rikoksen on katsottava johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan.

Subjektiiivisen puolen kuvauksessa käytettyjen ilmaisujen tulkintaan pätee, mitä niistä on todettu edellä syyttämättä jättämistä koskevan rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen 15 §:n 2 momentin 2 kohdan perusteluissa.

Uudistuksella ei ole tarkoitus muuttaa olennaisesti nykyisten säännösten soveltamisalaa. Ehdotettu säännös eroaa nykyisestä nuoria henkilöitä koskevasta säännöksestä kuitenkin sikäli, että tuomitsematta jättäminen ei edellyttäisi arviota tekijän tulevasta käyttäytymisestä.

Nuoria henkilöitä koskevat nykyiset säännökset rakentuvat erityisesti näkökohdille. Tuomitsematta jättämisen ehtona on niiden mukaan, että tekijän voidaan perustellusti otaksua ojentuvan, vaikka häntä ei tuomittaisikaan rangaistukseen. Rangaistus olisi siis tarpeen, jos tulevaa käyttäytymistä koskeva ennuste olisi huono, ja tarvittaisiin keinoja, joilla voidaan tehokkaasti ehkäistä tulevat rikokset. Nykyisen tutkimustiedon valossa rangaistuksilla tuskin on suotuisia vaikutuksia sen kohteek-

si joutuneen henkilön käyttäytymiseen. Tuomitsematta jättäminen on uusimisriskin kannalta otaksuttavasti edullisempi kuin muut käytössä olevat seuraamukset. Sen soveltamisen esteeksi ei siis kelpaa tarve vähentää tekijän uusimisriskiä muita rangaistuksia käyttäen, eikä tuomitsematta jättämistä voi sulkea pois myöskään siihen vedoten, että rangaistus on tarpeen tekijän sopeuttamiseksi ja parantamiseksi. Vaikka rikosten toistuessa joudutaan turvautumaan rangaistuksiin, niiden käyttöä ei tule kytkeä otaksumiin rangaistusten sopeuttavasta ja parantavasta vaikutuksesta. Tätä tavoitetta ilmaisevia säännöksiä ei myöskään ole enää syytä sisällyttää tuomitsematta jättämisen ehtoihin.

Säännös eroaisi nykyisistä säännöksistä myös siinä, että tuomitsematta jättäminen ei edellyttäisi arviota teosta vaihtoehtoisesti seuraavan rangaistuksen suuruudesta. Kun samaa tarkoittava ehto on katsottu muissa tuomitsematta jättämistä koskevissa säännöksissä tarpeettomaksi, ei sitä olisi syytä ottaa myöskään soveltamisalaltaan laajemmiksi tarkoitettuihin nuoria koskeviin erityissäännöksiin.

Nuorista rikoksentekijöistä annetun lain toimenpiteistä luopumissäännökset eivät koske sotilasrikoksia. Ne syyt, jotka puoltavat sotilasrikosten asettamista erityisasemaan pohdit-

taessa syyttämättä jättämisen mahdollisuuksia, eivät koske tuomitsematta jättämistä. Erillisiin rajoitussäännöksiin ei tuomitsematta jättämisen osalta näin ollen ole tarvetta.

1.4. Laki nuorista rikoksentekijöistä

Nuoria henkilöitä koskevasta toimenpiteistä luopumisesta säädettäisiin tämän esityksen mukaan rikoslain 3 luvun 5 §:n 4 momentissa sekä rikoslain voimaannapnemisesta annetun asetuksen 15 §:n 2 momentin 2 kohdassa. Tämän vuoksi ehdotetaan, että nuorista rikoksentekijöistä annetun lain 2—5 § kumottaisiin tarpeettomina.

2. Voimaantulo

Ehdotetut lainmuutokset on tarkoitettu tulemaan voimaan noin yhden vuoden kuluttua sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

poliisilain 14 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 18 päivänä helmikuuta 1966 annetun poliisilain (84/66) 14 § näin kuuluvaksi:

14 §

Tietoonsa tulleesta rikoksesta on poliisimiehen tehtävä ilmoitus esimiehelleen.

Ilmoitus voidaan jättää tekemättä taikka enemmistä toimenpiteistä luopua sellaisen rikkomuksen johdosta, jota on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä. Poliisimies voi kuitenkin antaa tällaiseen rikkomukseen syylistyneelle huomautuksen.

Edellä 2 momentissa tarkoitetun toimenpiteistä luopumisen edellytyksenä on, ettei asianomistajalla ole vaatimuksia.

Sisäasiainministeriö antaa tarkemmat ohjeet 2 momentin soveltamisesta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

2.

Laki**rikoslain voimaanpanemisesta annetun asetuksen muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikoslain voimaanpanemisesta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun asetuksen 15 §:n 2 momentti ja 18 §:n 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat 15 §:n 2 momentti 1 päivänä huhtikuuta 1966 annetussa laissa (197/66) ja 18 §:n 3 momentti 16 päivänä helmikuuta 1973 annetussa laissa (139/73), ja

lisätään asetukseen uusi 15 a — 15 c § seuraavasti:

15 §

Virallinen syyttäjä saa jättää syytteen ajamatta:

1) milloin rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja sitä on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä; sekä

2) rikoksesta, jonka joku on tehnyt alle 18-vuotiaana, milloin siitä ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta ja sen katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittämättömyydestä lain kieltoja ja käskyjä kohtaan.

15 a §

Jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi, virallinen syyttäjä saa sen lisäksi, mitä 15 §:n 2 momentissa on säädetty, jättää syytteen ajamatta, milloin:

1) oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat; taikka

2) rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään.

15 b §

Päätös syyttämättä jättämisestä on annettava syyttämättä jätetylle ja asianomistajalle tiedoksi suullisesti taikka postitse tai muulla tiedoksiannosta hallintoasioissa annettujen säännösten mukaisella tavalla.

Virallinen syyttäjä voi harkitessaan sen tarpeelliseksi antaa syyttämättä jätetylle suullisen huomautuksen.

Jos syyttämättä jätetty sitä vaatii, virallisen syyttäjän on saatettava syyllisyyttä koskeva ratkaisunsa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Vaatimus on toimitettava syyttäjälle kirjallisesti kolmenkymmenen päivän kuluessa siitä päivästä, jona 1 momentissa tarkoitettu tiedoksianto tapahtui.

15 c §

Virallinen syyttäjä saa syyttämättä jättämistä koskevan päätöksensä estämättä nostaa syytteen, jos asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

Ylemmällä syyttäjällä on oikeus ottaa asia uudelleen ratkaistavaksi siten kuin siitä on erikseen säädetty.

18 §

Mitä 15 §:n 2 momentissa ja 15 a §:ssä on säädetty, on sovellettava myös tämän pykälän 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

3.

Laki**rikoslain 3 luvun 5 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikoslain 3 luvun 5 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on 30 päivänä kesäkuuta 1972 annetussa laissa (498/72), ja

lisätään 3 luvun 5 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

3 luku

*Perusteista, jotka poistavat teon
rangaistavuuden tai sitä vähentävät*

5 §

— — — — —
Tuomioistuिन saa jättää rangaistuksen tuomitsematta, milloin:

1) rikosta on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä;

2) rikosta on tekoon tai tekijään liittyvistä erityisistä syistä pidettävä anteeksiannettavana;

3) rangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi tai sen selvittämisen edistä-

miseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat; taikka

4) rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään.

Sen lisäksi, mitä 3 momentissa on säädetty, tuomioistuिन saa jättää rangaistuksen tuomitsematta rikoksesta, jonka joku on tehnyt alle 18-vuotiaana, jos teon katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

4.

Laki**nuorista rikoksentekijöistä annetun lain eräiden säännösten kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tällä lailla kumotaan nuorista rikoksentekijöistä 31 päivänä toukokuuta 1940 annetun lain (262/40) 2—5 §.

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

Helsingissä 12 päivänä toukokuuta 1989

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Matti Louekoski*

1.

Laki**poliisilain 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 18 päivänä helmikuuta 1966 annetun poliisilain (84/66) 14 § näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

14 §

Tietoonsa tulleesta rikoksesta on poliisimiehen tehtävä ilmoitus *esimiehelleen asiasta ehkä aiheutuvia toimenpiteitä varten*.

Jos rikos on vähäpätöinen eikä, milloin teolla on loukattu yksityistä oikeutta, asianomistajalla ole sen johdosta vaatimuksia, poliisimies voi jättää rikoksesta ilmoituksen tekemättä sekä esimies, jos rikoksesta on ilmoitettu hänelle, jättää ryhtymättä toimenpiteisiin rikokseen syyllisen saattamiseksi syytteeseen, mikäli ilmenee, että teko on johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä eikä yleinen etu vaadi poliisin toimenpiteitä asiassa.

Ehdotus

14 §

Tietoonsa tulleesta rikoksesta on poliisimiehen tehtävä ilmoitus esimiehelleen.

Ilmoitus voidaan jättää tekemättä taikka enemmistä toimenpiteistä luopua sellaisen rikkomuksen johdosta, jota on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä. Poliisimies voi kuitenkin antaa tällaiseen rikkomukseen syyllistyneelle huomautuksen.

Edellä 2 momentissa tarkoitetun toimenpiteistä luopumisen edellytyksenä on, ettei asianomistajalla ole vaatimuksia.

Sisäasiainministeriö antaa tarkemmat ohjeet 2 momentin soveltamisesta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 _____

2.

Laki**rikoslain voimaanpanemisesta annetun asetuksen muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikoslain voimaanpanemisesta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun asetuksen 15 §:n 2 momentti ja 18 §:n 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat 15 §:n 2 momentti 1 päivänä huhtikuuta 1966 annetussa laissa (197/66) ja 18 §:n 3 momentti 16 päivänä helmikuuta 1973 annetussa laissa (139/73), ja

lisätään asetukseen uusi 15 a — 15 c § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

15 §

15 §

Jos rikos on vähäpätöinen, virallinen syyttäjä saa jättää ajamatta syytettä, mikäli ilmenee, että teko on johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä eikä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Virallinen syyttäjä saa jättää syytteen ajamatta:

1) milloin rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja sitä on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä; sekä

2) rikoksesta, jonka joku on tehnyt alle 18-vuotiaana, milloin siitä ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta ja sen katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan.

15 a §

Jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi, virallinen syyttäjä saa sen lisäksi, mitä 15 §:n 2 momentissa on säädetty, jättää syytteen ajamatta, milloin:

1) oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat; taikka

2) rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään.

15 b §

Päätös syyttämättä jättämisestä on annettava syyttämättä jätetyille ja asianomistajalle tiedoksi suullisesti taikka postitse tai muulla tiedoksiannosta hallintoasioissa annettujen säännösten mukaisella tavalla.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Virallinen syyttäjä voi harkitessaan sen tarpeelliseksi antaa syyttämättä jätetylle suullisen huomautuksen.

Jos syyttämättä jätetty sitä vaatii, virallisen syyttäjän on saatettava syyllisyyttä koskeva ratkaisunsa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Vaatimus on toimitettava syyttäjälle kirjallisesti kolmenkymmenen päivän kuluessa siitä päivästä, jona 1 momentissa tarkoitettu tiedoksianto tapahtui.

15 c §

Virallinen syyttäjä saa syyttämättä jättämistä koskevan päätöksensä estämättä nostaa syytteen, jos asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

Ylemmällä syyttäjällä on oikeus ottaa asia uudelleen ratkaistavaksi siten kuin siitä on erikseen säädetty.

18 §

Mitä 15 §:n 2 momentissa on säädetty, on sovellettava myös tämän pykälän 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen.

Mitä 15 §:n 2 momentissa ja 15 a §:ssä on säädetty, on sovellettava myös tämän pykälän 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 _____.*

3.

Laki**rikoslain 3 luvun 5 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
*muutetaan rikoslain 3 luvun 5 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on 30 päivänä kesäkuuta 1972 annetussa laissa (498/72), ja
lisätään 3 luvun 5 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 luku

*Perusteista, jotka poistavat teon
rangaistavuuden tai sitä vähentävät*

5 §

Jos rikos on vähäpätöinen, tuomioistuin saa jättää rangaistuksen tuomitsematta, mikäli ilmenee, että teko on johtunut olosuhteet huo-

Tuomioistuin saa jättää rangaistuksen tuomitsematta, milloin:

1) rikosta on sen haitallisuus tai siitä ilmene-

Voimassa oleva laki

mioon ottaen anteeksi annettavasta huomaimattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä eikä yleinen etu vaadi rangaistuksen tuomitsemista.

Ehdotus

vä tekijän syyllisyys huomioon ottaen pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä;

2) rikosta on tekoon tai tekijään liittyvistä erityisistä syistä pidettävä anteeksiannettavana;

3) rangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi tai sen selvittämisen edistämiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat; taikka

4) rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään.

Sen lisäksi, mitä 3 momentissa on säädetty, tuomioistuimien saa jättää rangaistuksen tuomitsematta rikoksesta, jonka joku on tehnyt alle 18-vuotiaana, jos teon katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 ____.

4.

Laki

nuorista rikosentekijöistä annetun lain eräiden säännösten kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

2 §

Virallisella syyttäjällä olkoon valta harkintansa mukaan olla syyttämättä nuorta rikosentekijää sellaisesta teosta, jonka tämä on tehnyt ennen kuin hän on täyttänyt kahdeksantoista vuotta ja josta ei ole säädetty muuta yleistä lajia olevaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään kolme kuukautta taikka josta rangaistus on säädetty rikoslain 11 luvun 4 a §:ssä tahi 16 luvun 24 §:ssä.

Edellä 1 momentissa mainituin edellytyksin olkoon virallisella syyttäjällä niin ikään valta olla yhtymättä syytteeseen, jonka asianomis-

(kumotaan)

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

taja on tehnyt, vaikkei syyte olisikaan todennäköistä perustetta vailla.

3 §

Oikeudella olkoon valta olla tuomitsematta nuorta rikoksenteijää rangaistukseen sellaisesta teosta, jonka tämä on tehnyt ennen kuin hän on täyttänyt kahdeksantoista vuotta ja josta hänelle oikeuden harkinnan mukaan ei olisi tuleva ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta taikka josta rangaistus on säädetty rikoslain 11 luvun 4 a §:ssä tahi 16 luvun 24 §:ssä.

(kumotaan)

4 §

Edellä 2 ja 3 §:ssä olevia säännöksiä sovellettakoon vain, jos teon on katsottava johtuneen ymmärtämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta ja perusteltua aihetta on otaksua tekijän ojentuvan, vaikkei häntä tuomitakaan rangaistukseen.

(kumotaan)

5 §

Milloin virallinen syyttäjä on 2 §:n nojalla jättänyt nuoren rikoksenteijän syytteeseen panematta, on hänen ilmoitettava tästä asianomaiselle huoltolautakunnalle.

(kumotaan)

Samanlainen ilmoitus on oikeuden tehtävä, kun se päätöksellään on 3 §:n nojalla jättänyt nuoren rikoksenteijän rangaistukseen tuomitsematta.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 . _____*

